

F

R

L

I

Y

#5

21

N

T

FOLKEHØGSKOLEN

TEMA: FRILYNT

FOLKEHØGSKOLEN

UTGITT AV FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

Redaktør:
Øyvind Krabberød
ok@folkehogskole.no
mob. 986 27 439

Send ros og ris til:
ok@folkehogskole.no

Redaksjonsråd:
Einar Opsvik, Dorte Birch, Angelina K. Christiansen og Eirin Høiseth

Kommer ut med 5 nr. pr. år
Frist for innlevering av stoff: Den 15. i måneden før utgivelse, som er 15. februar, april, juni, september og november. Stoff meldes i god tid før deadline.

ISSN 0333-0206

Illustrasjonsfotos: **Øyvind Krabberød**
Design: **U Oslo (uoslo.no)**
Forsidefoto: Unsplash
Produksjon/trykk: **Polinor**
Papir: Amber Graphic

Abonnement: 300 kr
Annonser: 1/4-side: 2.100 kr,
1/2-side: 4.100 kr og helside: 8.000 kr

FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Besøksadresse: Brugata 19, Oslo
tlf.: 22 47 43 00,
bankgiro: 8101.34.46466

fhf@folkehogskole.no
www.folkehogskoleforbundet.no
www.frilyntfolkehogskole.no

Generalsekretær:
Angelina K. Christiansen
angelina@folkehogskole.no
tlf: 959 60 115

Leder:
Einar Opsvik
Bakkevegen 36, 6150 Ørsta
einar@folkehogskole.no
tlf: 971 76 112

Nestleder:
Kristin Smith
Ringerike folkehøgskole

Styremedlem:
Mariann Aaland
Buskerud folkehøgskole

Styremedlem:
Ronnie MAG Larsen
Follo folkehøgskole

Styremedlem:
Marianne Amundsen
Agder folkehøgskole

1. varamedlem:
Line Tirslaug
Trøndertun folkehøgskole

INFORMASJONSKONTORET FOR FOLKEHØGSKOLEN
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Tlf.: 22 47 43 00
if@folkehogskole.no

Daglig leder:
Dorte Birch
dorte@folkehogskole.no
tlf: 913 52 372

INNHold

03 *Leder, Øyvind Krabberød*

04 *Portrettet – Jon Tvin-
nereim*

07 *Foto: Mer enn ord*

08 *Pedagogiske inspirasjonskilder
Ivan Illich*

11 *Pedagogisk hverdag:
Teater og scenekunst i bevegelse*

14 *Omgrepet frilynt*

16 *Demokrati og motstand, Haltili*

20 *Misjonering i frilynt folkehøgskole*

26 *Togtur mot det ekstreme*

30 *Blikk fra kaikanten*

34 *Kunst: Savioprisen*

36 *Frilynt: Hva vi snakker om*

39 *Frilynt: Alt vi ikke er*

41 *Ny sangbok*

42 *Frilynt i markedsføringen*

44 *Fra den andre siden*

48 *Arbeidslivet: Simble*

49 *Leder FHF:
Einar Opsvik*

50 *Nytt fra Folkehøgskoleforbundet*

52 *Nytt fra informasjonskontoret*

53 *Internasjonalt utvalg*

54 *Folkehøgskolerådet*

56 *Baksiden: Tekst/diktstafetten*

LEDER:

ER DET RADIKALT VANSKELIG Å VÆRE FRILYNT?

Det er med en viss stolthet vi nå presenter et temanummer om begrepet frilynt. Det har tatt tid å sirkle inn dette, og det er ganske sikkert at vi hverken stiller med en fasit eller svar på hva begrepet betyr i dag og om det i det hele tatt er relevant og brukbart.

For den frilynte folkehøgskolebevegelsen tror vi det er svært nyttig og viktig å blankpusse og søke fram de frilynte verdiene. Den svært ubehagelige og kontroversielle saken rundt verdidokumentet til den nye folkehøgskolen Sjøholt, som eies av Indremisjonsforbundet, og sammenslåingsprosessen mellom IF og IKF, som kullseilte etter motstand fra kristelig side – har gitt et puff til å heise frilyntflagget og orientere seg mot hva det vil si å være frilynt, og hvilke verdier som står tydelig fram for oss i 2021.

Ord som framtrer når frilynt eller frisin-net kommer opp er ofte god-ord som: fellesskap, raushet, inkludering, likeverd, ytringsfrihet, nysgjerrighet, toleranse, vidsyn, romslig, uhildet, upartisk, fordomsfri, liberalt... Det er nærmest alt som er positivt, – og hvem vil ikke være eller stå for dette? Spørsmålet blir hvordan vi kan ramme inn begrepet i noe som gir mening utover det politisk korrekte. Er det kanskje slik at det er radikalt vanskelig å være frilynt – på dypet?

Det er fristende å begrense andres muligheter, meninger og ytringer fordi man «vet» at det er den egne posisjonen som er det eneste rette. Slike meninger er med på å snevre inn «meningskorridoren» i samfunnet. Toleranse er kanskje evnen og viljen til å tåle de av andres holdninger man selv er dypt uenig i. Det er disse problemstillingene Haldis Brubæk berører i sin artikkel «Hva er det vi snakker om når vi snakker om frilynt», den er særs aktuell i vårt daglige arbeid i folkehøgskolen.

I Portrettet i magasinet viser Jon Tvin-nereim til et jubileumsskrift fra Gudbrandsdal Ungdomslag i 1948 der det frilynte blir beskrevet slik: «Evne te å sjå den gode meining i andre sine meiningar, så langt råd. Ikkje stengje seg inne i sitt eige einsyn, men skode ope og fritt ikring seg med kraft og vidsyn te å eigne åt seg alt verdfullt.» - Dette ligg i den frilynte tradisjonen; å godta andre sine meiningar.

I dette temanummeret har vi samlet en god bukkett artikler og innspill fra ulike kanter og ståsted. Vi ser bakover til røttene, men også til dagens utfordringer og inn i det som ligger foran. Målet er å skape undring og forståelse, og kanskje rett og slett noen erkennelser å ta med seg på den videre frilynt-veien.

I frilynt folkehøgskole må vi også være utålmodige og relevante overfor de største utfordringene verdenssamfunnet står overfor i dag – som klima, rettferdighet og demokrati. Om vi i den frilynte folkehøgskolen ikke er fyrstårnet – så kan og bør vi legge til rette for å være fyrstøyet som kan tenne gnister som tar fyr i unge og eldre hjerter. En skole som er åpen for alle som ønsker å bli kloke på seg selv og verden.

God lesning!

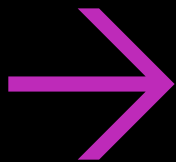
Øyvind Krabberød

MAGASINET FOLKEHØGSKOLEN

Folkehøgskolen gis ut av Folkehøgskoleforbundet og er organisasjonens talerør overfor medlemmer, ansatte i folkehøgskolen, politikere, pedagoger og læresteder. Bladet skal sette dagsorden, speile og kommentere aktiviteten i frilynt folkehøgskole og i organisasjonen ved å bringe aktuelt pedagogisk, politisk og kulturelt stoff til inspirasjon og debatt. Folkehøgskolen legges ut på bloggen frilyntfolkehogskole.no. Målet er å ha en vekselvirkning mellom blad og nett. Relevante blogginnlegg kan også tas inn i bladet. Folkehøgskolen startet opp som Høgskolebladet i 1904 og er medlem av Fagpressen. Magasinet redigeres etter Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten.

JON TVINNEREIM:

DEN FRILYNT FOLKERØRSLA

Tekst og foto: Einar Opsvik

Interessa for det frilynte fekk Tvinnereim alt i ungdommen i oppveksten i Randabygda i Stryn kommune. Han hadde då lærar Lars Søreide (1874 – 1963) som var med i den frilynte rørsla og var samstundes ein aktiv kulturarbeidar, – slik lærarar ofte var i tidlegare tider. «Både far og eg hadde han som lærar og han var ein fyndel på mange måtar», seier Tvinnereim. Læraren sette i gang idrettslag, ungdomslag, kor, gifta seg der og hadde gard, poda eple og avla fram eigen eplesort. Ungdomslaget var sentralt i alt kulturarbeid. Dette vekte interesse: «Eg ville vite kva som var utgangpunktet for rørsla, kva som låg bak dette sterke engasjementet.» Tvinnereim forska på dette og reiste rundt til ulike lag på Nordvestlandet mellom Sunnfjord og Nordmøre der han fekk tilgang til kjeldemateriale, protokollar og lagsblad frå dei frilynt ungdomslaga i regionen. Forskingsprosjektet «Ei folkerørsla blir til» kom ut i bokform i 1981. Dette var ei av fleire bøker i ein serie om vår nære fortid. Meininga var å ta for seg nyare norsk kultur- og sosialhistorie. Ein ville spegle det som verkeleg skjedde frå ca. 1850 og fram til vår tid, og som fekk varige verknader for vanlege folk i bygd og by.

FRISINNA

— Frilynt-ordet dukka opp på andre halvdel av 1800-talet. Kva tyding hadde dette for rørsla som var i ferd med å vekse fram? — Ordet slo igjennom i ungdomsavisene på 1890-talet. Tidlegare var det nærast synonymt med ordet frisinna. Frilynt vart rekna som meir norsk og vart etter kvart det mest vanlege ordet. Omgrepet vart ofte knytt til personar som var lite bundne av gammalt fastlagt mønster, var romsynte og tolerante og politisk liberale. Frå eit jubileumsskrift frå Gudbrandsdal Ungdomslag i 1948 blir det beskrive slik: «Evne te å sjå den gode meining i andre sine meningar, så langt råd. Ikkje stengje seg inne i sitt eige einsyn, men skode ope og fritt ikring seg med kraft og vidsyn te eigne åt seg alt verdfullt.» Motstandarane av den frilynte rørsla la ofte noko negativt i ordet og definerte det noko i retning av å vere haldningslaus, lettleva og til og med ugudeleg. Nokre såg på det frilynte som farleg, noko som førte til at mange knapt våga å bruke ordet om seg sjølv.

Vi møter Jon Tvinnereim heime og vil utforske hans tankar rundt frilynt-omgrepet. Det er ein aktiv og engasjert 85-årig pensjonist, som kom ut med ei stor bok seinast i 2016. Han har vore tilsett på Høgskulen i Volda som førsteamanuensis og som rektor, og i tillegg vore forskingsleiar ved Møreforskning. Med bakgrunn som historikar har han skrive ei rekkje bøker med lokalhistoriske tema.

Tvinnereim sine egne erfaringa med den frilynt rørsla er i stor grad som fritidsaktivitet, møtestad, god møtekultur, ikkje så mykje idealisme, – dette var det mest toppane og leiarane som var opptatt av. «Vi må ikkje gløyme at leiarane var veldig ihuga.» Dei frilynte ungdomslaga la til rette for noko kjekt å vere med på som var avbrot frå det daglege. Dette blir også spegla i lagsblada, som beskriv det trivielle og daglege, og mindre om dei store sakene som t.d. målsaka.

TRONGEN FOR MEIR OPPLYSNING

— Kva var bakgrunnen for at den frilynte rørsla vaks fram? — Dette var både opplysningsarbeid og ein del av den nasjonale rørsla på 1800-talet. Nasjonalt vaks det fram mange organisasjonar og dette var m.a. resultat av trongen for meir opplysning. «Folkeleg opplysning på fullnorsk grunn» var ei var eit hovudslagord i arbeidet. Fokus på norsk identitet vart sterkare utover på 1800-talet og det frilynte vart knytt til orda nasjonal og folkeleg. — Mange i rørsla var opptatt av å reformere bygdekulturen. Det vart m.a. opprett planteskular og arbeidd for å spreie meir praktisk kunnskap til dei som levde på bygdene. Somme har hevda at bondeallmugen var analfabetar til langt inn på 1800-talet, men dette er ikkje korrekt! Dei var kanskje beskjedne, hadde lite sjølvtilitt og viste seg lite fram, med det er ikkje rett å snakke ned bondeallmugen i denne perioden. Der var meir opplysning hjå bøndene enn det som var synleg. Mange tinga og las aviser, m.a. lokalavisa. Framsteget var for mange av dei frilynte knytt til «sann folkeleg vokster». Dei var opptatt av å styrke det norske; norsk næringsliv, norsk politisk sjølvstende, språket, norsk kunst osb. Dette førte også med seg ein del vanskar. Rørsla vart til ein viss grad «kuppa» av leiarar som profilerte sterkt det nasjonale og målsaka. I tillegg til spenninga overfor dei kristne, skapte dette til ein viss grad vanskar i den frilynte leiren. — Kva var forholdet til kristenfolket? — Dei kristne var også opptatt av det nasjonale, men dei skilta ikkje med dette. Slik sett skulle samanslåing mellom greinene ha god grobotn heilt frå slutten av 1800-talet, og eg hadde forvent

at i dag var dette eit tilbakelagt stadium. Det var elles påfallande lite skilnad på dei frilynte og dei kristne laga. Begge laga var opptatt av bygdeutvikling, - dette var ei av kjernane. Dei arbeidde for å kvitte seg med gamle uskikkar. Dei fleste hadde eit restriktivt forhold til alkohol. Målsaka, alkoholsaka, og ikkje minst dansen var likevel tre problemområde. Etter kvart kom det og inn ein del politisk radikale tenkarar som var truande, både politisk og religiøst.

DETTE LIGG I DEN FRILYNTÉ TRADISJONEN; Å GODTA ANDRE SINE MEININGAR.

DELTAING SKAPTE BYGDEREFORMATORAR

— Kva innverknad hadde den frilynte rørsla på samfunnsutviklinga?

— Dei som var med i rørsla, fekk god øving i å leie eit ordskifte, snakke og meine noko, og ikkje minst skrive. Dei fekk utvikle evner som skulen ikkje lærte dei noko om. Mange vart leiarar i bygdesamanheng, og var med å bygge demokratiet. Det var ein viktig skule for lokalpolitikk. Deltaking skapte bygdereformatorar som hadde viktige bidrag i utviklinga m.a. innanfor jordbruk og meieriverksemd. Dei stod for ei reformering av bygdesamfunnet samtidig som dei ville bevare det gamle.

— Det er i folkehøgskulekrinsar også i dag eit ordskifte knytt til omgrepet frilynt. Kva meiner du vil vere eit viktig innhald i dette ordet? Kva er det å vere frilynt i dag?

— Å lære å stå fram er viktig i demokratiet. Eg har i mitt arbeid erfart at studentar som har gått på folkehøgskule har lett for å ta ordet. Eg skulle ynskje at det var meir merksemd på at ein må kunne snakke om vanskeleg tema med «innestemme». Trening i retorikk som skaper ein nyansert debatt er viktig. Dette er ei oppgåve som også må vere viktig for dei frilynte. Politikarar som kan framstille sine meiningar og synspunkt på ein tillitsfull måte, vitnar om gode haldningar, uansett kva ein er for eller imot. Dette ligg i den frilynte tradisjonen; å godta andre sine meiningar, - å godta at andre også har rett. Slik den politiske debatten er i dag, er den unyansert. Det er forskrekkleg at folk

ikkje har opplysning nok til å gjennomskode den politiske retorikken. Rikmannen Jonas Gahr Støre har t.d. gått inn for meir skatt for dei rike. Det er imponerande, men han har fått vingles-tempelet og blitt utsett for ein type demagogi som dei frilynte kjempa imot tidlegare, og som vi framleis må kjempe imot i dag.

Tvinnereim avsluttar med eit sitat og ei oppmoding til alle frilynte:

— Ein gammal ungdomslagsmann sa det på denne måten: «... å vere frilynt er å kunne forstå og tilgi at grannen snyter nasen sin på ein annan måte enn ein gjer sjølv.»

“Hvor fantastisk måtte det ikke ha vært da kamera og film endelig kunne fange tiden – for ingen hadde jo noen gang sett et øyeblikk før”

Peder Pedersen,
fotolærer Lofoten folkehøgskole

Mer enn ord

→ IVAN ILLICH: DET SKOLELØSE SAMFUNN

Ivan Illich (1926 – 2002) var en tydelig og meget radikal stemme i samfunnsdebatten – og på mange måter en skolestormer med sin utestemme i debatten om hva skolen var og burde være. I 1970 ga han ut boka *Deschooling Society* som skapte stor debatt.

Av Øyvind Krabberød

Illich ble født i Wien. Faren var fra Kroatia mens moren, med jødiske bakgrunn, var fra Tyskland. Begge med velstående røtter og liv. Moren rømte til Italia i 1942 med de tre barna for å unnsnippe Hitlers forfølgelse av jøder. Der gikk Ivan på gymnas og universitet i Firenze. Etter krigen dro han for studier i Salzburg, men returnerte så til Italia og Roma. Der studerte han filosofi og teologi og ville bli prest. Han avsluttet i 1951 og ble ordinert til prest i den katolske kirke. Senere i 1951 finner vi Illich som hjelpeprest i New York der han særlig tar seg av fattige innvandrere fra Puerto Rico.

Ti år senere grunnla Illich CIDOC (Center for International Documentation) i Mexico. Her samlet han en gruppe som etterpå kom til å spille en viktig rolle i skoledebatten, både i USA og Europa. Hans egen bok «Det skoleløse samfunn» (på norsk 1973) (Deschooling Society) og Nils Christies «Hvis skolen ikke fantes» har sin bakgrunn i CIDOC. I 1968 slutta Illich som katolsk prest.

I «FAMILIE» MED GRUNDTVIG

Både Grundtvig og Illich har det til felles at de i en eller annen forstand er sekulariserte. De frigjør seg begge fra den kristne tradisjonen i møte med verden. De argumenterer ikke kristelig i saker som har med denne verden å gjøre, men det betyr ikke at de ikke tenker og taler utfra en kristen bakgrunn. Men de var ikke dogmatiske kjettere. Både Grundtvig og Illich hevdet at de fører videre den egentlige kristendomsform, som de mener har kommet ut av kurs.

«Det skoleløse samfunn» er nok en noe misvisende tittel. Illich ville ikke ha et samfunn helt uten skole, men han tenkte seg en annen organisasjonsform. For eksempel ved at en skulle få stipend for å gå på skole en kortere tid, når en var motivert for det – når som helst i livet. Grundtvig var trolig en større motstander av skole enn Illich. Gøteborgtanken hos Grundtvig forutsetter jo at all latin-skole skulle legges ned. Og når det gjelder barneskolen er Grundtvig svært kritisk.

Mange har nok truffet på Ivan Illich i en

annen sammenheng enn skole. Han var en sterk samfunnskritisk røst og ble en viktig ideolog for mange i alternativbevegelsen på 60-70-tallet. Han var meget kritisk til industrialiseringen. Her finner vi også paralleller til Grundtvig som etter å ha opplevd den første industrialiseringa i England uttaler seg svært skeptisk til den. Han skriver et sted .. «som gjør håndverkere blott til redskap i maskinmesterens hånd, tankeløse treller i fabrikkherrens gård».

VI KAN SPØRRE OSS HVA DET ER VED SELVE SKOLESYSTEMET SOM ER TIL HINDER FOR GOD MENNESKELIG UTVIKLING?

LÆRER UTENFOR SKOLEN

Illich var en framoverlent samfunnskritiker. Et av hans hovedpunkt er at en så stor del av vår tilværelse har blitt industrialisert eller kapitalisert. Både skole og sykehus har nå blitt store industrier, kunnskap har blitt en vare, det snakkes om «kandidat-produksjon» - og den finner sted i lukkede gettoer. Vi har glemt at det viktigste av det vi kan, har vi lært utenfor skolen, sier Illich. Han hevdet at vi må komme bort fra all overflødig produksjon og komme tilbake til de nære relasjonene mellom mennesker. Vi trenger, sier Illich, «Tools of conviviality», redskap som kan stimulere de nære samværsformene. Den livsstilen Illich her går inn for, må vel være noe av det samme som Grundtvig tenkte da han skrev: «Et jævnt og muntert virksomt liv på jord.»

De redskapene vi lager, hevder Illich, skal være gode for oss selv, de skal ta hensyn til det økologiske samspillet i naturen og de skal ikke være til skade for andre. Det vil si: Mennesket skal herske over redskapen, ikke omvendt. Han vil jobbe

for en postindustriell samfunnsform.

Ivan Illich er en tenker og aktivist som matcher svært godt vår tids utfordringer. Han vil ikke ha bort alle maskiner, men spør om alle varer er livsnødvendige for oss. Han er ikke mot tekniske framskritt, men teknikken må tilpasses mennesket og naturen. Illich er opptatt av at handlingene må folk gjøre selv.

ELEVENE BLIR UMYNDIGGJORT

På 70-tallet var det enkelte som mistet troen på at skolene kunne forbedres, mistet troen på skolen som en positiv motkultur i samfunnet. Ivan Illich ville som sagt avskole samfunnet mens Nils Christie prøvde å tenke igjennom hva vi kunne gjøre *Hvis skolen ikke fantes*.

Ivan Illich hevder i «Det skoleløse samfunn» at skolens «skjulte pensum understøtter det selvødeleggende forbruk av tjenester og fremmedgjørende produksjon». Skolens er altså en institusjon til kapitalismen fremme. Elevene blir umyndiggjorte i et system der elevene blir kunder og lærerne tilbydere av kunnskap som en vare. Gjennom attester er det siden mulig å avansere i kunnskapshierarkiet.

Dette er både udemokratisk og kostbart, hevder Illich. Nils Christie ønsker seg en skole som i større grad knytter samfunn og formell læring sammen. I sin bok tar han et oppgjør med et utdanningssystem som stenger folk ute.

«Det tvungne fremmøte fjerner barna fra hverdagen i den vestlige kultur og

kaster dem inn i et miljø som er langt mer primitivt, magisk og dødsens alvorlig. Skolen kunne ikke opprette en slik enklave hvor de regler som gjelder under normale forhold, er avskaffet, hvis den ikke bokstavelig talt i en årrekke sperret de unge inne på et hellig område», skriver Ivan Illich.

Illich og Christie er på mange måter samstemte i sin kritikk. Skolen fungerer som en forlenget arm for de som har definisjonsmakt. Derfor skal alle på samme alder stappes inn i et trangt klasserom og lære pensum til samme tid. Interesser får vike for hva som står i læreplaner og statlige dokumenter.

STADIG RELEVANT

Illich førte en stadig polemikk mot industrisamfunnet og den vestlige økonomiske utviklingsmodellen. I boka *Medical Nemesis* (1976) leverer han svært kritiske analyser av den moderne legevitenenskapen. Illich påpekte at den økende medikaliseringen kan svekke menneskers evne til å mestre de utfordringer livet byr på.

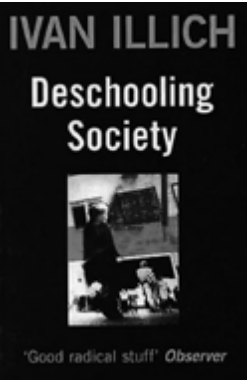
Vi kan spørre oss hva det er ved selve skolesystemet som er til hinder for god menneskelig utvikling. Dagens polariserte skoledebatt klarer åpenbart ikke å gi oss

Foto: Scanpix

gode svar på dette spørsmålet. Ivan Illich sin avskolingspedagogikk fikk som sagt mye oppmerksomhet i 1970-årene. Det samme fikk boken *Hvis skolen ikke fantes* av Nils Christie. Deres forslag om henholdsvis total nedleggelse og total omstrukturering av skolen fikk, på tross av offentlig oppmerksomhet, lite gehør selv om mange nikket anerkjennende til deres argumenter om at skolen nok ofte kunne være for ufri, for udemokratisk og ikke bidro til å utvikle elevenes kreative og kritiske evner.

Det er vanskelig å få øye på mer enn smuler av Ivan Illich sine idéer og tenkning i dagens skole, men jeg tror han stadig kan være relevant både som skole- og samfunnsrefser.

Kilder:
Ivan Illich. Det skoleløse samfunn, 1973
Nils Christie. Hvis skole ikke fantes, 1971
Bladet Folkehøgskolen nr 3 1978,
Grundtvig og Illich - Vilhelm Nielsen
Wikipedia

I vår artikkelserie om pedagogikk i folkehøgskolen, som startet med nr 1 2011 av magasinet, ser vi på hvilke inspirasjonskilder vi kan skimte i folkehøgskolens pedagogikk utover Grundtvig.

Først ute var Arild Mikkelsen med en artikkel hvor den jødiske filosofen Martin Buber trer fram. Lena Sendstad har skrevet om Kaospilotene. Olav Klonteig fulgte opp med en artikkel om den amerikanske psykologen Jerome Seymour Bruner. Rune Sødal har belyst Møtet hos Friedrich Bollnow, mens Tore Haltli tok for seg Paulo Freire og bankmetoden. Øyvind Brandt har skrevet en artikkel om montessoripedagogikken. Sigurd Ohrem presenterte filosofen Arne Næss og hans lekne livsfilosofi. Øyvind Krabberød tok for seg prosjektarbeid som pedagogisk virkemiddel. Lena Sendstad skrev om lek og læring, med Lego som eksempel. Odd Haddal besøkte Alverno College i Wisconsin. Benedicte Hambro skrev om kunsten å bruke fortellinger til oppdragelse og dannelse. Sigurd Ohrem så på dialog i lys av Ricoeur og Gadamer. Einar Opsvik presenterte ideen om at læring skjer mellom mennesker – sosialkonstruktivistisk læringsteori. Lev Vygotskij ble belyst av Sindre Findal Vinje. Øyvind Brandt ga oss et innblikk i John Deweys tanker, mens Øyvind Krabberød skrev om Summerhill-bevegelsen i England. Odd Haddal formidlet Jesus som pedagogisk forbilde. Lærer ved Solborg folkehøgskole, Geir Ertzgaard, lot seg inspirere av filosofen Søren Kierkegaard, mens Sigurd Ohrem så på Sokrates og dialogen. Inge Eidsvåg ga oss et innblikk i sitt pedagogiske ideal – Alf Prøysen. Øyvind Brandt belyste lekfolkkonferanser som metode. Sindre Vinje tok for seg aksjonsforskning i et historisk lys. Willy Aagre skrev om legenden Anna Sethne. Øyvind Krabberød gravde i Nils Christies tankegods rundt pedagogikk, mens Synne Platander ga oss et innblikk i playbackteater – et moderne leirbål. Filosofen Michael Noah Weiss skrev om filosofisk praksis. Sigurd Ohrem besøkte Camphillbevegelsen og Vidaråsen, mens Arild Mikkelsen ga oss et innblikk i den danske filosofen K.E. Løgstrup sin tankeverden. Sigurd Ohrem tok for seg den såkalte Waldorf- eller Steinerpedagogikken, mens Kim Sivertsen fra Nansen Fredssenter skrev om deres dialogmetode. Knut Arild Melbøe gjorde et reformpedagogisk streiftog, mens Mai-Evy Bakken gikk inn i Hans Børli's tankeverden i jubileumsåret for dikteren i 2018. Øyvind Krabberød åpnet opp døren til Levande verkstad som metode og tankegang, og skrev om arbeidets pedagogikk og franske Célestin Freinet. Turid Ulven presenterte tenkningen til svært aktuelle Gert Biesta. Øyvind Krabberød tok for seg det radikale skoleprosjektet Forsøksgymnasen i Oslo. Debattformen FRIROMMET, ble belyst av Tore Haltli, mens Sigurd Ohremskrev bredt om reformpedagogikken i Norge. I magasinet nr 4 2019 skrev Angelina K. Christiansen en utdypende artikkel om Montessorimetoden, som ble etterfulgt av en artikkel om den sveitsiske pedagogen Heinrich Pestalozzis pedagogiske tanker – av Øyvind Krabberød. Arild Mikkelsen skrev så artikkelen; Jürgen Habermas, Grundtvig og folkehøgskolen. Einar Opsvik søkte tilbake til renessansen og belyste Dante som pedagogisk inspirasjonskilde. Wolfgang Klafki, danningspedagogikkens jordmor, ble belyst av Geir Ertzgaard. Tore Haltli skrev så to artikler om brasilianeren Paulo Freire, hans pedagogiske univers og filosofi. Arild Mikkelsen fulgte så opp med en artikkel om Emmanuel Levinas som samtalens fornyer. Geir Ertzgaard skrev videre om Johann Amos Comenius, mens Turid Ulven gikk dypt inn i steinerskole- og steinerpedagogikk. Nå skriver Øyvind Krabberød Ivan Illich's sine radikale tanker – det skoleløse samfunn.

TEATER OG SCENEKUNST I

Foto: Av Jan Jonsson i arbeid. Andreas Eikeseth Nygjerd

BEVEGET

Fana folkehøgskole vil være en folkehøgskole for alle, og det har tradisjonelt sett teaterlinja vår også hatt som mål. Elevene som begynner på Teater og scenekunst har ulike utgangspunkt. Noen har holdt på med teater siden de var små, og har masse erfaring fra oppsetninger, og andre har gått dramalinje på videregående. Noen har ingen erfaring, men en drøm som de ikke har turt å forfølge, før nå.

Å SE VERDEN SOM FANTASI!

Uansett hvilket utgangspunkt elevene kommer med har jeg et mål om at de skal bli sett, utfordret, få nye erfaringer, kjenne gruppetilhørighet, få teste egne grenser. Vi jobber kontinuerlig med å skape et ensemble som skal bli skikkelig trygge på hverandre. Etter 13 års skolegang trenger elevene en restart. De kommer fra et sted med karaktepress, gruppepress, og en idé om at det er målbare resultater som gjelder. I starten av skoleåret utfordrer jeg derfor elevene til å kaste sine hemninger og reaktivere fantasien. Denne har vært en viktig del av barndommen i all lek, men i ungdomsårene og i voksenlivet blir fantasien satt mer og mer til side, og skolen fokuserer på målbare resultater. På teaterlinja får elevene oppgaver som går ut på å se verden som fantasi. Assosiasjonslek og kreativitet spiller en viktig rolle i arbeidet med å utvikle en karakter. Fantasien må dyrkes og utvikles gjennom dagdrømming og oppdiktete situasjoner. Elevene får oppgaver som «gå ut av senga på en ny måte hver dag», eller assosiasjonsøvelser som ender med at et lite hull i veggen kan bli hemmelig portal til en magisk grønn verden. For noen er det enkelt, for andre kommer det ikke av seg selv. Forestillingsevnen må bli jobbet med. Det gjelder å vekke skuespillernes fantasi. Den skal elevene bruke til å skape magi sammen.

HVORDAN VI JOBBER PÅ LINJA

På denne linja jobber vi i stor grad praktisk og fysisk, «på gulvet» som vi sier. Vi jobber innenfor induktiv metode, og går fra praksis til teori. Prøver ut situasjonen fysisk, og kobler på begreper etterhvert. Vi starter året med grunnleggende skuespillerteknikk, og utvider gradvis med å gå

inn i ulike tradisjoner og teknikker, og blir etter hvert mer eksperimentelle. Elevene jobber blant annet over en lengre periode med performance, med fokus på det prosessuelle. Devisning er arbeidsformen, og det krever resarch og fordrer at det prøves og feiles. Det ligger et håndverk i begrepet, som innebærer at man lager teater fra bunnen av uten skrevet manus som utgangspunkt. Det kan være en utfordrende prosess å stå i for elevene, å ikke vite hvor man skal, men vi finner ut av det sammen med litt prøving og feiling.

PÅ TEATERLINJA FÅR ELEVENE OPPGAVER SOM GÅR UT PÅ Å SE VERDEN SOM FANTASI!

SKOLENS VERDISYN OG ARBEIDET PÅ LINJA

Skolens verdisyn blir koblet opp mot dannelselse, og handler om at elevene skal lære å kjenne seg selv, bli oppmerksomme på de andre rundt seg, og utvide sitt syn på verden og samfunnet de er en del av. Dette synet sammenfaller med måten vi dykker inn i skuespillerarbeidet. Skuespillerne må tro på sine omgivelser, og for å klare det trenger de å koble på fantasien sin, og skape ytre omgivelser de kan leve i og tro på. Vi lærer elevene å stille spørsmål som: Hvem er jeg? Hvem er de andre rundt meg, og hvordan forholder jeg meg til de andre? Hvor er jeg? Hvor skal jeg? Når er dette? Hva er mitt mål? Hvilke hindringer møter jeg på veien, og hvordan håndterer jeg disse hindringene? I tillegg må skuespilleren også forholde seg til de andre på og utenfor scenen, og skape et miljø som de skal eksistere i sammen. Ved å jobbe innenfor alle disse områdene blir elevene gradvis kjent med rollen sin. Denne måten å tenke seg inn i et scenisk univers sammenfaller med måten vi i folkehøgskolen ønsker at eleven skal bli kjent med seg selv, de rundt seg, sett i sammenheng med strømninger i samfunnet og verden vi lever i. På mange måter kan man si at teaterlinja er en folkehøgskole i miniatyr.

FRIHET OG INSPIRASJON FRA JAN JOHNSEN

Noe av det jeg liker best med å jobbe på Fana er friheten. Jeg lager en halvtårsplan basert på egne interesser og kunnskaper, kombinert med elevenes forventinger og innspill. Halvtårsplanen er et levende arbeidsdokument, og det er åpent for forandringer og å hoppe på muligheter som byr seg underveis. Et eksempel på en slik mulighet er at vi tidlig i høst fikk besøk av Jan Johnsen. Han er en svensk skuespiller, regissør og foregangsmann, og har møtt folk som Nelson Mandela, han er kort sagt en legende. Han har jobbet sammen med Samuel Becket, og satt opp hans absurde klassiker «Mens vi venter på Godot», først med innsatte i Kumla fengsel i Göteborg, så i Saint Quentin, høysikkerhetsfengsel i USA. Landstrykerne stykket handler om er fanget av sine meningsløse handlinger og venter på noe bedre, «Godot», som aldri kommer. Denne tematikken appellerte til de innsatte i fengslene, som befant seg i en hverdag av tom meningsløshet og inestengthet.

Jan Johnsen fremførte sin enmannsforestilling for hele Fana Folkehøgskole, og vi fikk lytte til og se deler av historien om hvordan han hadde jobbet med de innsatte i Kumla fengsel over lang tid, vunnet deres tillit, fått gjennom at forestillingen skulle ut av fengselet, og vises på et teater i Göteborg. Like før forestillingen skulle starte så fangene sitt snitt til å rømme, og det resulterte i at Jan ble stående aleine på scenen i tre timer og fortelle en fullsatt sal om hvordan han jobbet med stykket, tematikken og hvilken innvirkning det å få jobbe med en levende kunstform hadde på fangene.

ELEVENE VIL JOBBE MED ABSURD TEATER

Teaterellevne fikk også besøk av Jan på linja, der han snakket med dem om sine erfaringer med forestillingen, og om det å jobbe med teater som faktisk betyr noe for de involverte. Elevene ble umiddelbart engasjerte og inspirerte av denne kunnskapsrike mannen med alle historiene, og da Jan dro fra skolen etter noen dager satt vi igjen med masse inspirasjon. Elevene hadde fått lyst til å jobbe med

«Mens vi venter på Godot». Selv har jeg ikke jobbet med Absurd teater før, og gledet meg til å gjøre noe nytt. Ingenting er bedre enn inspirerte elever og lærere. Nå har vi kuttet manus, begynt å øve scener, øve samspill, lært om undertekst, blitt kjent med karakterene gjennom hotseat og rollearbeid, funnet mål og hindringer. Elevene har i skrivende stund høstferie, men har med manus hjem, og hvis alt går etter planen sitter replikkene når vi møtes igjen, og vi kan starte med regi. Elevene har et eierforhold til manus og tematikk, og det merkes i måten de reflekterer rundt historien, symbolikk og innhold. Det er kjekt å være teaterlærer når motivasjon og drivkraft er til stede blant elevene.

TEATER OG SCENEKUNST I BEVEGELSE

Teater og scenekunst har en lang eksistens ved skolen. Den har vært kledd i ulike innpakninger, og har hatt ulike titler og innhold. Siden jeg startet i 2008, har linja

hatt navn som: Fysisk teater, Drama, Drama og Teater, og nå de siste årene Teater og Scenekunst. Kjært barn har mange navn. Utfordringen i de siste årene er: hvordan får vi elevene til å velge vår teaterlinje i junglene av teaterlinjer ved folkehøgskolene? Er tiden moden for å skifte innpakning på ny? Teater og scenekunst er en teaterlinje med fokus på klassisk teater, men har også stort fokus på eksperimentelle, fysiske uttrykk og bevegelse, og dette har de seinere årene satt sitt særpreg på linja, uten at dette har blitt kommunisert så godt ut. Det er nærliggende å tenke at vi skal gå for en smalere og mer eksperimentell profil. Noe som kan skille oss ut i mengden. Mitt ønske er at linja skal være en «mind opener» for elevene, at de skal få erfare hvordan det er å jobbe med en levende og kreativ kunstform, der ikke svarene er gitt på forhånd.

Elisabet Dale

OM MEG SELV:

Jeg har jobbet på linjeleder ved Teaterlinja ved Fana Folkehøgskule siden 2008. Jeg kom som drama-pedagog fra Høgskolen i Bergen (Nå HVL). Jeg har en eksperimenterende og åpen innfallsvinkel til faget, og er opptatt av prosesser, undersøke roller og miljø fra ulike synsvinkler.

Elisabet Dale,
lærer på Teater og Scenekunst

formidling
av kunnskap
vårt ansvar
siden 1829

Norsk sangbok er en skattekiste!

Boka inneholder nesten 400 sanger. Aktuell pop, rock og jazz, sanger fra kjente musikaler og filmer, norsk folkemusikk, nasjonale og nordiske sanger, kjente salmer og julesanger, arbeidersanger, barnesanger og viser.

Sangene er valgt ut av folkehøgskolelærere.

Ny sangbok!

Norsk sangbok

ÇAPPELEN DAMM

Kjøp boka på www.cdu.no eller i bokhandel!

ÇAPPELEN DAMM

OMGREPET FRILYNT

BORT FRÅ FOLKEHØGSKULEN?

I «Folkehøgskolen» nr. 2 – 2000 ser eg med undring at landsmøtet i Norsk Folkehøgskolelag skal handsame omgrepet frilynt, og det vert stilt to von-lause spørsmål:

Er dette omgrepet brukbart i dag?

Kan vi bruke det i framtida?

Det er grunn til å stille eit motspørsmål: Kvar vert det av røtene til folkehøgskulen dersom ordet frilynt vert teke bort? Langt på veg forklarar dette vesle tostavingsordet mykje av saga til folkehøgskulen – og den

ideologiske motsetnaden til den kristelege folkehøgskulen. Nynorskboka (Det Norske Samlaget, 1986) gjev ei grei forklaring til ordet frilynt: reformvennleg, fordomsfri, tolerant.

Vi må ha klart for oss at folkehøgskulen er boren oppe av eit særskilt syn som er avgjerande for målsetjinga til skuleslaget, og folkehøgskulen må ikkje verte for flat og for utvatna. Omgrepet frilynt er viktig å ta vare på slik at folkehøgskulen ikkje fjernar seg frå det eigentlege. Det kan då

verte som å leggje ut på havet utan méd eller annan navigasjonshjelp. Så lenge omgrepet frilynt heng fast ved folkehøgskulen, vil dei fleste prøve på å finne fram til kvifor dette omgrepet vert nytta, og kvifor det set farge på folkehøgskulen.

TRADISJONEN

Kva kan hende dersom folkehøgskulen skal kaste over bord tradisjonen? Det kan vere grunn til å sitere kva Sigmund Moren skreiv i «Målsettinga i folkehøgskulen».

(Norsk Høgskulelærarlag 1969):

«...Truleg kan folkehøgskulen overleve i lange tider med å vere rett og slett skulelokale. Men eit slikt liv gir ikkje bygnin-gane rett til å kalle seg folkehøgskular, ... same om den lovpriste fridomen vår stundom kan sjå ut til å vere noko anna enn eit særmerke – nemleg ein fridom til ikkje å vere folkehøgskule. Vi ville gjerne vere folkehøgskular, ha ei særskilt tilbod som er vårt og som er brød og vin i samtid og niste inn i framtida og ein udrepeleg in-spirasjon...».

Då den første kristelege ungdomsskulen vart skipa i 1893, hadde vi hatt frilynte folkehøgskular i Noreg i snart 30 år, og grunntankane var vel kjende. I eit ordskifte om tilskot til folkehøgskulane i Stortin-get i 1877, skildra Venstrepolitikaren Johannes Steen (han var statsminister i 1891 – 93 og 1898 – 1902) folkehøgskulen slik:

«Den er en Personlighedens Udfoldelse gjennom de Midler som passer bedst for denne Personlighed».

Og vi kan styrkje denne utsegna med å syne til Christopher Bruun og «Folkelige Grundtanker» (1878):

«Folkehøiskolen vil friste at styrke vore bønder til møtet med de fremmede, ved at gi dem opplysning og dannelse, saa godt den kan på hjemlig grund...»

Og det vidare målet til Bruun var å kalle fram dei åndelege evnene hos folket:

«...at faa udviklet og derved at faa gjort dem dygtige til at tage annerledes del i vort folks aandelige arbejde ...».

FRILYNT UNGDOMSARBEID

Ordet frilynt kan også knytast til forståin-ga av «det levande ordet» som pedagogisk metode i folkehøgskulen.

Omgrepet frilynt er ikkje berre knytt til folkehøgskulerørsla, men også til den fri-lynt ungdomsrørsla. Det frilynte er sam-nemnaren mellom desse to rørslene. År-saka er at dei to rørslene har sams opphav. Det første teiknet til frilynt ungdomsar-

beid var på Sel i Gudbrandsdalen vinteren 1868-69. Laget hadde namnet «Mylja». Dei fleste i dette arbeidet hadde vore med på folkehøgskulekurset som Christoffer Bruun hadde halde i bygda vinteren før. I «Folkehøgskolens stilling i skoleverket» (NOU 1976:39) heiter det:

«...Dei pedagogiske hovedprinsippa som har lege til grunn for folkehøgskulen, har vore å arbeide ut frå det nære i det folkelege og fremje fridom og levande skifteverknad innan fellesskapet. Hovud-målet kan samlast i uttrykket «å tene livet og det felles beste»...».

Alle desse tankane, frå det førre hundre-året til i dag, er frilynte.

Ordet frilynt oppstod (kom i aktiv bruk) i ei tid då det var trong til ein friare livsstil enn det pietismen gav lov til, og dette var m.a. mellom dei drivande kreftene som skapte den frilynte ungdomsrørsla. Frå første stund synte ungdomsrørsla ein sterk uvilje mot all autoritetsbinding og eit ufritt åndsliv. Det same har vore og er tilfellet i folkehøgskulen. Som i folkehøgskulen var det i ungdomsrørsla ei sterk tru på opplysning.

Ordet frilynt går på livsstilen i det heile. Folkehøgskulerørsla og den frilynte ungdomsrørsla har eit ope syn for dei ulike sidene ved menneskelivet og vil at ungdomen skal kunne møte alt det som kan utvikle han i positiv lei.

MOT STØRRE VIDSYN

I «Ung i 75 år. Noregs Ungdomslag 1896-1971» (Det Norske Samlaget, 1971) kan vi lese om frilynt i artikkelen «Kunnskap skal styre» av Victor Krüger:

«... Ein frilynt opplyst mann trur ikkje utan vidare på dogme og læresetningar av noko slag. Han krev å få vege og vurdere sjølv. Han er ingen tvilar i venleg mening, men han godtar ikkje noko utan å ha vegi det på si eiga vekt og ut frå sine egne føresetnader. Frilyndt ungdom skal gå gjennom ei utvikling fram til større vidsyn, større kunnskap og vidare og vidare forståing. Når han ein gong når

fram til eit livssyn, skal det vere hans eige. Det skal vere eit produkt av fri tenking og fri utvikling...».

Dei som gav tonen i den frilynt rørsla glødde for det særnorske, for det som hadde djupe røter i den norske folkegrun-nen. Kulturlivet skulle vere tufta på heim-leg grunn, og det skulle byggjast vidare på det som levde i det breie laget av folket. Det var viktig at ungdommen fann gro-botn til vidare livsvokster gjennom sam-hald og samarbeid.

Omgrepet frilynt er vidare enn å forstå sjøelve ordet. Det er tale om mange og vidtfemnande grunntankar så vel for ungdomsrørsla som for folkehøgskulen. Til slutt kan det vere grunn til å spørje om det er rett å ta bort eit tradisjonsrikt ord berre fordi somme ikkje forstår det. Dersom vi ikkje forstår eit engelsk ord i brukstilvisin-ga til dataprogrammet vårt, slår vi det opp i ordlista. Ei første forklaring av ordet frilynt finn vi også ved å slå opp i ordlista. Resten av ordinnhaldet får dei som er nyfikne nok til å leite vidare i saga vår.

Eit godt råd: La ordet frilynt få leve vidare i tilknytning til folkehøgskulen!

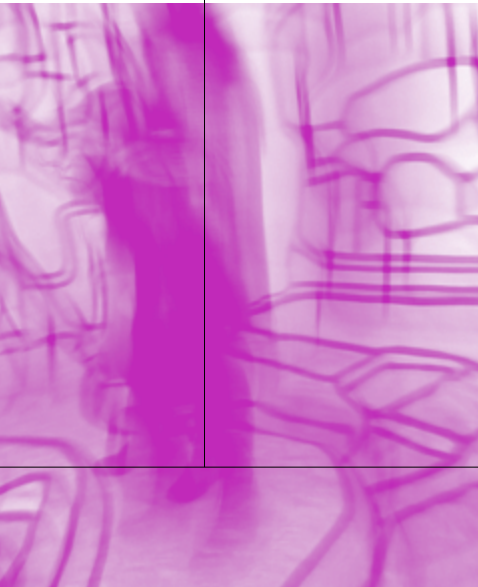
Roar Rønning

ROAR RØNNING:

f. 1949. Lærer, inspektør og rektor v. Møre folkehøgskule 1975 – 96. Redaktør av «Folkehøgskolen» 1986 – 88. No pensjonist. Artikkelen er henta frå «Folkehøgskolens skriftserie» 2/00.

FOLKELIGE BEVEGELSER, DEMOKRATI OG MOTSTAND

Det har alltid vært et element av opprør og motstand i den frilynte bevegelsen. De første ungdomslagene og folkehøgskolene var en del av en motkulturell bevegelse som ville endre samfunnet. Også i dag er det folkehøgskoler, og ikke minst folkehøgskolelærere, som ser på seg selv som en del av en motkulturell bevegelse. De ønsker å endre verden og ser på engasjement og motstand som en del av skolens oppdrag.

For å forstå hva dette handler om, må vi se nærmere på noen begreper og ramme inn problemstillingen. Vi starter med en tur tilbake i historien for å se nærmere på folkehøgskolens forhold til populismen og begrepet motkultur, for deretter å se litt nærmere på begrepene ytringsfrihet og demokratisk selvtilit. Til slutt kommer noen ferske eksempler på frilynte folkehøgskolelærere som jobber sammen med elevene for å endre verden.

PÅ POPULISMENS KNIVSEGG

Med dagens politiske situasjon i Europa er det vanskelig å snakke om folkelige bevegelser uten å komme inn på begrepet populisme. Det er en rekke eksempler på illiberale folkelige bevegelser som tar utgangspunkt i sosial misnøye og har et ønske om å endre samfunnet, men som er kritiske til de verdiene som de liberale demokratiene bygger på. Vi finner det blant annet i Frankrike, Italia, Ungarn, Polen og Spania. I Norge er populismen foreløpig såpass moderat at den kanskje ikke er en byrde for det norske demokratiet, men dette kan endre seg. Spørsmålet vi må stille oss er hvordan den frilynte folkehøgskolen står seg i møtet med populismen?

Cas Mudde og Cristóbal Rovira Kaltwasser har i boken *Populisme* en ide-messig tilnærming til begrepet populisme.¹ De forsøker å gjøre populisme til et meningsfylt begrep som vi kan bruke til å forstå noen sentrale trekk ved strømninger i det liberale demokratiet.

Mudde og Kaltwasser knytter populismen til tre grunnbegreper: folket, eliten og allmennviljen.² I det følgende skal vi se nærmere på disse tre begrepene.

«Folket» er et begrep som populistene bruker med stor fleksibilitet. Det knyttes

ofte til folket som *makt*, som *vanlige folk* eller som *nasjon*. Ideen om folkets makt er en av grunntankene i demokratiet, og populismen minner oss på at kilden til demokratiets legitimitet ligger i folkemakten. «Vanlige folk» defineres gjerne av et sett sosioøkonomiske faktorer, holdninger og kulturelle tradisjoner. I populismen er det vanlig å sette vanlige folk opp mot «eliten». Folket som nasjon refererer til et nasjonalt fellesskap som enten kan være juridisk eller etnisk³, men de sidestiller ikke nødvendigvis nasjonen/folket med befolkningen i et land.

Motstand mot eliten er helt sentralt for å forstå populisme. Det sentrale elementet i populismens forståelse av eliten er av moralsk karakter. Skillet går mellom det *rene* folket og den *korrupte* eliten.⁴ Eliten defineres på grunnlag av makt og inkluderer folk som har ledende posisjoner innenfor for eksempel politikk, økonomi, media og kulturlivet. Denne eliten utnytter folket, enten til egen vinning eller for å gagne særinteressene til andre grupper.

I NABOLAGET TIL POPULISMEN.

Allmennviljen er et begrep som vi kjenner fra arbeidene til Jean-Jacques Rousseau. Hos han er allmennviljen folkets evne til å samles i et fellesskap og lage lover som sikrer deres felles interesse. Populistene hevder å kjenne allmennviljen, som går utover summen av alles særinteresser, til det *rene* folket og baserer politikken sin på den, i motsetning til den korrupte eliten som handler ut fra særinteresser. Når populistene refererer til «sunn fornuft», så er dette ofte bare en omskrivning av allmennviljen til folket.

I Mudde og Kaltwassers idemessige tilnærming til populismen er bevegelser som vektlegger folket, motstand mot eliten og folkets vilje, populistiske bevegelser. Hvis vi legger denne forståelse av populisme til grunn, så ser vi at den frilynte folkehøgskolen historiske sett nok har vært i nabolaget til populismen.

Ludvig Schrøder, som var forstander ved Askov Højskole og en av de mest markante folkehøgskolefolkene i siste halvdel av 1800-tallet kan illustrere dette. Han holdt et innlegg på 1872-møtet i Kristiania⁵ hvor han sa følgende:

Der, hvor folkets trang, som kan være forskjellig paa forskjellige steder og til forskjellige tider, møder lærernes ævner, der ligger højskolens gjerning. Derfor kan folkehøgskolen, saa længe den er en fri, af staten uafhængig, skole, aldrig blive en fast indretning, som gaar efter bestemte regler; al tid vil den blive afhængig af deres evner, som vil virke paa ungdommen, og af denne trang.⁶

Hos Schrøder og flere av de tidlige folkehøgskolefolkene har «folket» en sentral rolle, og det bør være ganske ukontroversielt å hevde at folket i denne sammenhengen er grunnelementet i deres forståelse av nasjonen, og at folket ikke er det samme som befolkningen i et land. Hos flere av dem er det bonden og bondekulturen som er det ekte, rene folket.⁷ I sitatet over snakker Schrøder om «folkets trang» som folkehøgskolelæreren nærmest kan lukte seg fram til og sier at folkehøgskolens gjerning ligger i å møte folkets trang. Veien er kort fra å snakke om «folkets trang» til å tenke at folkehøgskolen, og da spesielt folkehøgskolelærerne, har tilgang til folkets allmennvilje. Videre understreker han at denne trangen ikke er det samme som statens, eller elitens vilje og regler. Det er et klart skille mellom staten og folket, hvor folkehøgskolene må være uavhengig av staten og på folkets side.

Poenget er ikke å henge ut verken Schrøder eller andre tidlige folkehøgskolefolk som populistere, men uten å vranglese dem så alt for mye, kan man se at deres tenkning har de kjennetegnene som Mudde og Kaltwasser bruker for å identifisere populismen. De snakker om folket som en motsetning til eliten, og at det folket vil, allmennviljen, er noe annet enn det eliten vil. Men betyr det at folkehøgskolen har et populistisk gen?

MOTKULTUR

I *Frihet til å lære* skriver Arild Mikkelsen om begrepet motkultur i folkehøgskolen, og denne redegjørelsen bidrar til økt forståelse rundt folkehøgskolens forhold til populismen. Ifølge Mikkelsen er begrepet motkultur på et vis anvendelig på folkehøgskolen mot slutten av 1800-tallet, men på en annen måte forkjørt. Sentralmakten forsøkte med nasjonsbygging, og folke-

høgskolene representerte periferiens mot-stand mot denne. Men det var ikke mot-stand mot nasjonsbyggingen som sådan. Folkehøgskolene drev også med nasjons-bygging, og det motkulturelle trekket handlet om at de i større grad løftet fram bondekulturens verdier og satte bondeung-dom i stand til å arbeide for folkestyre, enn at de i utgangspunktet var negative til modernisering og nasjonsbygging. Slik ble folkehøgskolen både en modernisering-sagent og en motkulturell kraft, hevder Mikkelsen.⁸ Det sentrale poenget i denne sammenhengen er at den frilynte beve-gelsen ville sette bondeungdommen i stand til å utvikle demokratiet selv, fremfor å ha en toppstyrt prosess.

Det som gjør at folkehøgskolen neppe kan kalles populistisk, er skolelagets tro på pluralisme, meningsmangfold og dialog. Populismen har et dualistisk syn som deler inn samfunnet i «gode» og «dårlige», men man kan også tenke på samfunnet som inndelt i mange ulike grupper som delvis overlapper hverandre og har ulike interes-ser.⁹ Dette er kjernen i folkehøgskolens dialogiske tilnærming til elevene; folk er forskjellige og det er et selvstendig poeng å jobbe for å anerkjenne, bli klar over og skape dialog mellom menneskene som utgjør mangfoldet i samfunnet. Men det ligger alltid en fristelse, også i folkehøg-skolen, til å skape klare fiendebilder, dele inn verden i «gode» og «onde», forenkle kompliserte problemer eller gjøre krav på å ha sannheten. Dialogen er det avgjørende verktøyet når folkehøgskolen balanserer på populismens knivsegg.

Tidligere rektor og leder av Folkehøg-skoleforbundet Lars Sigve Meling gjorde alltid et poeng ut av at folkehøgskolelærer-ne ikke skulle «misjonere» for en sak – de-res oppgave var å gjøre eleven oppmerk-somme på verden og myndiggjøre dem slik at de kunne ta sine egne valg. Dette står i skarp kontrast til populistiske bevegelser som vil overbevise folk om at deres «sann-het» er den riktige.

Denne tenkemåten er helt i tråd med Paolo Freires kritiske pedagogikk. Hans hovedtanke var at du ikke kan fristille pedagogikken fra politiske og sosiale for-hold. Hans oppgjør med bank-oppfatnin-

gen av undervisning er kjent for mange. Til grunn for dette oppgjøret ligger det en tanke om at undervisningen aldri er nøytral og at dens oppgave er å bidra til at menneskene tar ansvar for å endre verden og slik gjenvinner sin verdighet.¹⁰ For at dette skal være mulig, så må undervisningen ta utgangspunkt i elevenes virkelighet. I dag er kanskje denne virkeligheten preget av resignasjon i møtet med svære samfunnsmessige problemstillin-ger? Da er det folkehøgskolens oppgave å vise elevene at de faktisk kan å gjøre noe, uten å komme med noen fasit på hva det er de skal gjøre. Ved siden av dialogen er erfarings-basert læring den pedagogiske tradisjonen som står sterkest i folkehøgskolen i dag. For å kunne drive erfaringsbasert undervisning må vi gi elevene et rikt tilfang av erfaringer.

DEMOKRATISK SELVTILLIT

Populisme har et trekk ved seg som er sympatisk: den vektlegger at politikken er til for folket og ikke omvendt. Bjørn Hansen skriver i boken *Tag ansvar* at vi i dag står overfor en demokratisk krise, som blant annet skyldes at mange har mistet troen på at de kan utgjøre en forskjell. Ungdom har stor kunnskap om demokrati og demokratiske prosess-er, men lav demokratisk selvtillit.¹¹ Folkehøgskolene må gjøre den demokratiske utfor-dringen til *sin* utfordring, skriver han.¹²

Her kan man trekke trådene tilbake til den tidlige frilynte folkehøgskolen, som nettopp gjorde den demokratiske krisen Norge sto i til sin hovedsak. Den gangen var svaret na-sjonsbygging, men i dag er det andre spørsmål som dominerer dagsordenen, og da må det også bli andre svar.

Samfunnets økende individualisering pekes på som en av årsakene til at den demokra-tiske selvtilliten blant ungdom er lav. Problemet ligger i at individualiseringen har blitt internalisert. Det er dette som kalles kritikkens u-vending. Det som kunne vært sam-funnskritikk, blir i stedet til selvkritikk. Samfunnskritikk er i sin natur ekstrovert: det er noe annet enn deg selv som kritiseres.¹³

Demokratisk selvtillit handler om å se at det finnes alternativer til de individuelle løs-ningene. Strukturelle problemer krever felles løsninger, og når globale problemer som for eksempel miljø- og klimakrisen skal løses, så er risikoen for resignasjon i møtet med pro-blemene stor hvis man er opplært til å tenke at alle problemer skal løses på individnivå.

INDIVIDUALISERT YTRINGSFRIHET

Individualiseringen gjenspeiler seg også i synet vårt på ytringsfrihet. I *Makten og ordene* skriver Mona Ringvej om demokrati og ytringsfrihet. Hun trekker trådene helt tilbake til det athenske demokratiet i antikken. I den greske bystaten skilte de ifølge Ringvej mel-lom to former for ytringsfrihet. Den ene formen for ytringsfrihet var *parrhesia*, som var en privat rett til å mene hva man ville og forholde seg kritisk til systemet fra utsiden.¹⁴ Denne retten så athenerne på som ganske selvsagt og uproblematisk. Ifølge Ringvej kan man lese hele Platons filosofiproduksjon som et eksempel på denne formen for ytrings-frihet, kritisk som han var til byens demokrati og maktpersoner. For athenerne var yt-ringsfrihetsbegrepet *isogoria* langt viktigere. Dette var retten til å tale der bestemmelser ble gjort.

Isogoria (...) er en ytringsfrihet som hevder retten til å ta ordet med en stemme som er politisk virksom. En stemme som er innenfor et beslutningsforum, ikke utenfor.¹⁵

I det moderne ytringsfrihetsbegrepet kan det se ut som dette elementet har gått tapt, og at det vi står igjen med for en stor del er ytringsfrihet som en privat rett til å mene hva vi vil. Ringvej knytter denne utviklingen til at vi har gått fra forsamlingsdemokrati til representativt demokrati.

Hvis forståelsen av ytringsfrihet som *parrhesia* er den dominerende oppfatningen av ytringsfrihet hos ungdom, så er det ikke overraskende at den demokratiske selvtilliten er lav. Hva er vitsen med å mene noe når alle kan mene og tro hva de vil, men ingen ytrer seg i situasjoner hvor stemmen er politisk aktiv; når spørsmålet du alltid får er «hva me-ner du» og aldri «hva skal gjøres»?

DU KAN KANSKJE IKKE GJØRE STORT ALENE, MEN SAMMEN KAN VI UTRETTE MYE

Politisk frihet og handlekraft er to sider av samme sak. Hanna Arendt mener at politisk makt oppstår når mennesker samles. Makten ligger ikke *i* en person, men oppstår *mellom* personer. «Power is what inter-est», makten er det som er imellom.¹⁶ Hvis Arendt har rett, så blir konsekvensen av at vi resignerer og mister handlekraften i møtet med politiske spørsmål, at vi samtidig gir avkall på vår politiske frihet. Dette er i så fall en alvorlig utfordring for demokratiet.

For å riste folk ut av denne blindveien trengs det kraftig lut, og det er frilynte folkehøg-skoler i dag som bruker ulike former for aksjonisme som en måte å vekke elevene på. To ferske eksempler på dette har vi fra Sund folkehøgskole og Fana folkehøgskule.

I september 2021 dro en gruppe elever fra Sund folkehøgskole, med ringrevene Anders Hals og Vidar Pedersen i spissen, fra Inderøy til Repparfjorden for å være med på aksjo-nen mot Nussirs planer om å starte opp en kobbergruve og dumpe gruveavfallet i fjorden. I forkant hadde elevene jobbet med å sette seg inn i saken og lært om grunnprinsippene i sivil ulydighet. Man kan selvsagt mene at sivil ulydighet er problematisk, men det kan også være sånn at «ei varmare verd treng brennande engasjement» og at demokratiet vårt ikke bare tåler sivil ulydighet, men faktisk trenger det en gang iblant.¹⁷ Når elevene fra Sund kom fram til Repparfjorden så innlosjerte de seg i aksjonistenes teltleir og deltok i oppgavene som var i leiren, blant annet å holde vakt ved anleggsveien (noe som i praksis var sivil ulydighet). I tillegg fikk de møte aktivister og se med egne øyne hvordan en sivil ulydighetsaksjon kan gjennomføres. I etterkant dannet turen utgangspunkt for videre arbeid med problemstillinger knyttet til blant annet miljøvern og urfolks rettigheter.

Omtrent på samme tid hadde Stopp islamiseringen av Norge (SIAN) en markering i Bergen sentrum. I 2020 endte en lignende markering i fullt kaos. Motdemonstrantene ble gasset av politiet, både demonstranter og motdemonstranter ble skadet og det hele toppet seg med at politihuset i Bergen ble omringet av rasende ungdommer. Når SIAN nå kom tilbake, så ville Peter Laustsen på Fana folkehøgskule ha med seg elever fra sko-len på motdemonstrasjonen, men han ville ikke at det skulle ende som året før. Derfor inviterte han elevene med på «frijazz mot rasisme»¹⁸. I tett samarbeid med politiet deltok han sammen med over 30 elever på motdemonstrasjonen og møtte SIANs hatprat med frijazz og Pride-stemning. For mange av elevene var dette den første gangen de deltok på en motdemonstrasjon og brukte sin demokratiske rett til å protestere mot noe de var uenige i.

Begge disse aksjonene er eksempler på at engasjerte folkehøgskolelærere inviterer elever med på aksjonisme for saker de brenner for. Frijazzgeneralen og miljøaktivistene valgte ulike formater på aksjonene sine, men det de alle gjorde var å vise elevene at selv om du alene kanskje er maktesløs i møte med disse kreftene, så får vi makt når vi er mange. De spurte ikke elevene bare om hva de mente, men dristet seg til å spørre «hva skal gjøres»?

DEN STORE UTFORDRINGEN FREMOVER ER MILJØ- OG KLIMAKRISEN

For å nå FNs bærekraftmål er det avgjørende at også folkehøgskolene bidrar til å danne globale medborgere, som gjennom økt refleksjon og bevissthet omkring valg utvikler bærekraftige holdninger, slik at vi kan finne løsninger på problemene vi står overfor in-nenfor rammene av demokratiet. Har det vært en tid hvor vi virkelig ikke trengte et demokrati i krise, så er det nå.

Handlingslammelse og resignasjonen ligger alltid der som en mulighet i en kompleks verden. Det er skummelt når valgene vi tar har overskuelige mål, med uoverskuelige konsekvenser. Det gir fort grobunn for populistiske strømninger med enkle svar på kom-pliserte spørsmål. I sterkere grad enn tidligere vil vi møte og måtte leve med uvisshet som et grunnvilkår i tilværelsen. Hvordan gjør vi det på en måte som bevarer meningen med livet?

Handling i seg selv virker meningsgiven-de¹⁹ og jeg tror at gjennom aktivt arbeid med demokratisk dannelse kan den frilyn-te folkehøgskolen bidra til at ungdom aktivt bruker ytringsfriheten, og da ytringsfrihet forstått som en politisk virk-som stemme som tar stilling til «hva skal gjøres»? Uten denne ytringsfriheten har vi ingen politisk frihet. Politisk frihet og handlekraft henger sammen, så for å klare utfordringene med overgangen til det bærekraftige samfunnet blir det viktig for oss å styrke ytringsfriheten og den demo-kratiske selvtilliten. Dette er oppgaven som de frilynte folkehøgskolene må gjøre til *sin utfordring* i årene som kommer.

Av Tore Haltli, rektor Fana folkehøgskule

Litteraturliste Freire, Paulo (2003): De undertryktes pedagogikk, De norske bokklubbene, Oslo Hansen, Bjørn (2019): Tag ansvar, Bind 3 i serien Højskolens ti bud, FFD's Forlag, København Mikkelsen, Arild (2014): Frihet til å lære. Frilynt folkehøgskole i 150 år, Cappelen Damm, Oslo Mudde, Cas & Kaltwasser, Cristóbal Rovira (2019): Populisme, Dreyers Forlag, Oslo Ringvej, Mona (2011): Makten og ordene. Ytringsfrihet fra Athen til Eidsvoll, Humanist forlag, Oslo Slagstad, Rune, Korsgaard, Øve & Løvlie, Lars (red.) (2003): Dannelsens forvandlinger, Pax Forlag, Oslo Torjussen, Aslak (1977): Den norske folkehøgskulen, Det Norske Samlaget, Oslo Willig, Rasmus (2013): Kritikkens U-vending. En diagnose af forvandlingen fra samfundskritik til selvkritik, Hans Reitzels Forlag, København Willig, Rasmus & Blok, Anders (2020): Den bæredyktige stat, Hans Reitzels Forlag, København

^[1] Dette er bare en av flere tilnærminger som man kan bruke for å forstå populismen. I boken sin redegjør de for de andre viktigste teoriene som brukes i forskningen. Mudde & Kaltwasser (2019), s. 24-26

^[2] Mudde & Kaltwasser (2019), s. 32

^[3] Arild Mikkelsen viser til Max Webers skille mellom statsbegrepet (demos) og nasjonsbegrepet (ethnos) i en drøfting av den tidlige folkehøgskolens rolle i norsk nasjonal tenkning: «Folkehøgskolen arbeidet både på demofeltet med utvikling av demokrati og folkestyre, og på etnosfeltet med nasjonsbygging og nasjonal bevissthet. Folkehøgskolen opererte i sine første år i en fruktbar dobbelthet.» (Mikkelsen (2014), s. 29)

^[4] Mudde & Kaltwasser (2019), s. 34

^[5] Bjørnson var initiativtaker til møtet i festsalen på universitetet i Kristiania i 1872 med tittelen «Folkehøiskolens Formaal og Midlerne til dens Fremme». Bakgrunnen for møtet av en økende kritikk mot de grundtvigske folkehøgskolene fra pietistiske miljøer i Norge, spesielt rundt trosopplæringens rolle på skolen, men også mot folkehøgskolenes politiske profil og samfunnsengasjement. (Slagstad, Korsgaard & Løvlie (2003), s. 58)

^[6] Sitert i Slagstad, Korsgaard & Løvlie (2003), s. 60

^[7] Dette kan vi for eksempel se når Torjussen skriver at i Christopher Bruuns «Folkelige Grundtanker» legges det fram et helt nytt kulturprogram: «Den europeiske kulturen er for veik og forfina til å vere grunnlaget for kulturen vidare frametter. Vi lyt tufte ein ny på det strenge, meir tarvelege, men sterke bonde-livet» (Torjussen (1977), s. 139)

^[8] Mikkelsen (2014), s. 26

^[9] Mudde & Kaltwasser (2019), s. 29

^[10] Freire (2003), s. 59

^[11] Hansen (2019), s. 9

^[12] Ibid, s. 5

^[13] Willig (2013), s. 14

^[14] Ringvej (2011), s. 16

^[15] Ibid, s. 96

^[16] Ibid, s.72

^[17] Helle, Siri (2019, 10. september): «Ei varmare verd treng brennande engasjement», Dag og tid, s. 2-3

^[18] Konseptet «Frijazz mot rasismekom til Norge i 2019 som en del av motdemonstrasjon mot SIAN i Stavanger. Det har også en dansk variant kalt «Free Jazz Mod Paludan».

^[19] Willig & Blok (2020), s. 85

MISJONERING I FRILYNT FOLKEHØGSKOLE?

Dag Wollebæk,
tidligere daglig leder i Folkehøgskoleforbundet

EIN SKITUR PÅ SKARDAÅSEN

Sola skein over Stormyra på Skardaåsen i Gol. Det var blå ekstra-føre og nydelege spor. Det glitra i krystallar og eg drakk meg rusen på oksygen. I det heile – pensjonistlivet var perfekt. Så begynte det dirre i ei lomme, og snart kom lyden. Eg får nemleg ikkje lov å gå på skitur aleine utan mobilen. På displayet stod namnet til den mannlege redaktøren av Folkehøgskolen. Eg godtok samtalen. Kunne vera artig å fortelje om at han hadde all muleg grunn til å misunne meg der han sat i Øvre Vollgate. Men han påstod han hadde det bra i urbane omgivnader. Derimot hadde han ei utfordring til meg: Kunne eg spekulere litt omkring spørsmålet om vi driver misjonering i frilynt folkehøgskole, – og finst det dogmatiske trekk hos oss?

Ettersom eg var i godt lune, og det var lenge til deadline, sa eg ja, og heldt fram med turen. Men hadde fått noko å tenkje på. Før eg kom til Syningen, og Hemsedalsfjella låg framfor meg, hadde eg avvist heile problemstillinga. Kviler ikkje grunnlaget vårt på at «Tvang til Tro er Daarers Tale»? Og er ikkje den frilynte folkehøgskolen pr. definisjon udogmatisk? Fritt lynne og opent sinn er jo varemerket vårt.

Men så på heimvegen i stakepartiet ved Fagerdalen, slo tvilen ned i meg. Er misjonering det same som påverking? Kan vi i så fall seia oss fri for å misjonere?

Eg kom aldri fram til noen eintydig konklusjon den dagen. Og det skulle gå lang tid.

PÅ KJØKKENET MED ORNITOLOGISK UTSIKT

Snøen er for lengst gått rundt Hallingdal Folkehøgskule. I raden av mispelbusker som eg sit og ser på gjennom kjøkkenet, er det eit yrande liv. Det vrirmlar av småfugl, sikkert ti-tolv artar. Frå praktfulle dompapar og bokfinkar og lauvsongarar, som har det meir i strupen enn i fjørdrakta. Eg har lokka dei alle hit med nokre nevar solsikkefrø kvar dag. Men eg sit med Pc-en framfor meg. For nå må Øyvind Krabberød få svar på utfordringa si.

Eg bestemmer meg for å begynne med å finne ein definisjon på «å misjonere» for å få eit slags inntrykk av om dette er ein aktivitet som er utbreidd hos oss. Oppslaget blir:

Misjonere = drive misjon; agitere

Så får eg prøve å finne ein definisjon av «misjon»: Slik blir resultatet: misjo'n (lat. misio, gen. missionis, 'utsending', av mittere 'sende')

1. (organisert) verksemd for å spreie ein religion, særleg kristendomen, til andre folkeslag drive m- i Afrika, Asia og Sør-Amerika / i bf eint: (sam)namn på misjonsorganisasjon(ar) gje (gåver) til m-en / kristeleg og sosialt arbeid blant nordmenn drive m- blant prostituerte
2. (lvs)oppgåve, kall; rettkomen plass, viktig funksjon hans m- i livet var å spreie glede / fråhaldsarbeidet har sin store m-
3. delegasjon

Men «agitere» må også forklarast:

agite're (lat. agitare 'setje i rørsle'; smh med agere) freiste å påverke folks syn med overtaling, egging o l; propagandere a- for ei sak, eit parti

Men redaktøren stilte også spørsmålet om vi ikkje også til tider kunne vera dogmatiske i frilynt folkehøgskole. Så vi får gjera nokre nye oppslag, først «dogmatisk»:

1. som gjeld, høyrer til dogme eit d- spørsmål
2. dogmebunden, einsidig, trongsynt, doktrinær eit d- menneske

Og kvar ei så eit dogme? Jo:

1. kyrkjeleg læresetning
2. grunnsetning som ein (utan prov el. grunngjeving) går ut frå som sanning,

Ja, her bør det vera mykje å ta tak i, ikkje sant du gulsporv der ute, som jagar bort ein grønfink. Men du er vel lite dogmatisk, mest pragmatisk trur eg. Meir opptatt av føda enn av læresetningar. Men nå må pensjonisten gå etter posten. Vi får sjå om det går an å få trekt ut ein tråd eller to etterpå.

CHILEAKSJONEN PÅ HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE

Det var lite post i dag. Men «Appollon» låg i kassa, eit populærvitskapleg forskningsblad frå Universitetet i Oslo. Gratis abonnement til alle interesserte. Godt stoff. Abonner du også! Var dette agitering, tru? Kanskje. Men var det misjonering? Neppe.

Vi skal ta ein tur tilbake til midt på 1970-talet. Vi hadde i alle fall Pi-nochet-kuppet i Chile i friskt minne. Eg hugsar ikkje om det var ein morgonsamling eller i ein aktuelttime. Eg heldt eit engasjert innlegg om situasjonen i landet etter Allendes fall. Og fortalde om Chile-aksjonen som ein kunne melde seg inn i for å vise solidaritet med dei forfølgde chilendarar. Nei, eg ikkje bare fortalde, eg opplyste om at det var mogleg å bli medlem, og eg la fram ei liste der elevane kunne skrive seg på. Da alle hadde gått ut av foredragssalen, hadde omkring 2/3 av elevane meldt seg inn i Chile-aksjonen.

Var dette påverking? Jo, klart.

Men var det misjonering?

Og kva med den gongen eg fleire år på rad hadde studiegrupper med overskrifta «Kriminalitet og samfunn». Hadde eg ikkje ein skjult agenda da eg stort sett forsynte elevane med litteratur frå Pax, som KROM (Norsk foreining for kriminalreform) stod bak? Eller kva med studiegruppa «Språk og målføre» som eg også hadde i fleire år. Og foredragstimane eg hadde for heile elevflokkene? Hadde eg ikkje eit klart språkpolitisk mål? Joda. Nemleg å overtyde austlandselevane våre om at nynorsk skriftspråk er det som ligg nærast alle dialektar i landet vårt.

Altså, eg strekker hendene i vêret – i mi tid som lærar i frilynt folkehøgskole hadde eg ei undervisning som eg håpa vekte elevane til å ta standpunkt som eg meiner er rette.

Var eg så ein misjonerande lærar? Hm, ja kva seier du, du lodne dompap der på bakken. Du kom aldri når solsikkefrøa berre var i ein matar som hang under takskjegget ved kjøkenet. Skulle du ta til deg, måtte du få det servert midt opp i nebbet, greitt og lettvtint. Kanskje slik eg også serverte mi pedagogiske føde?

EIN MISJONERANDE LÆRAR I EN FRI EIN FRI OG UBUNDEN SKOLE?

Så vart fuglane borte. Slutt på frøa? Det er vel med fuglar som med menneske. Har du ikkje noko å lokke med, forsvinn dei fleste. Men så er det visstnok slik at det ikkje er heilt sunt å mate fuglar med sol-sikke frø når insekta begynner å dukke opp. Det er visst slik at det viktig at fug-lane i hekketida har god tilgang på ani-malsk føde. Balansert kost er tingen.

Fekk elevane våre balansert kost?

Svaret er eit krystallklart tja!

I frilynt folkehøgskole har det alltid vore hevda at her skal elevane møte ulike men-neske med ulike haldningar, ikkje bare elevar imellom, men i høg grad også når det gjeld lærarar, anten dei var gjester eller faste. Og så får elevane sjølve dra konklusjonar for eigen del.

Derfor var vi svært tilfreds da nokon av oss heilt uoffisielt eit år summerte opp partipolitisk affinitet i lærarkollegiet slik: Ap 1, H 1, KrF 1, Sp 1, SV 2, V 3. Samtidig konkluderte vi med at noko av det viktigaste vi gjorde, var å vera med på dei ulike dagsseminara vi hadde for elevane. Der deltok lærarane ofte i debatten og viste elevane høgt og tydeleg at vi var ueinige om mangt.

Og på morgonsamlingane, som lærarane i dei første åra mine var aleine om, song vi både salmar og protestviser. Og det var lesing av bibeltekster, buddhistisk tanke-gods, pasifistiske tekstar, økologiske bod-skap og marxistisk orienterte innlegg. Eller innlegg blanda saman til ei suppe av alt saman.

Men det er også utan vidare klart at det

var mange haldningar og oppfatningar som aldri fekk sleppe til. Kristenpietistiske inn-legg fanst ikkje, høgreradikale innslag var fråverande, rasisme og maskulin kjønns-fascisme var utenkeleg.

Kva kokar det ned til så langt?

Jo, i den monn Hallingdal Folkehøgskule var/er representativ for den frilynte folkehøg-skolen – og det trur eg han var/er – dreiv/driv vi med meningspåverknad. I alle fall på den individuelle planet. Men har skolen eit programmatisk mål? Kan vi telja dei elevane som nærast konverterte til det livssynet skolen har?I følgje dei orda som gjekk skal det ha skjedd i den kristelege folkehøgskolen for eit par generasjonar sidan at dei talde kor mange frelste skolen hadde hatt det siste året. (Om det er rett veit eg ikkje. Det er truleg bare eit rykte)

Men den frilynte folkehøgskolen har ikkje noko livssyn som går på det religiøse. Derimot har vi eit syn på livet. Dette synet har sjølvsaugt utgangspunktet sitt i at vi lever i ein kultursfære som stadig er sterkt påverka av kristendomen. For den grundtvigske folke-høgskolen var kristendomen og kristentrua sjølvsaugt frå starten av og et stykke inn i siste halvdel av førre hundreåret. Alle var jo kristne i Norge. Men kristendomen hadde ikkje noko med føremålet til folkehøgskolen å gjera. Føremålet var livsopplysning.

Men kva er så livsopplysning? Og kva var det da Sagatun begynte drifta si i 1864? Kva er det i dag? Eg trur livsopplysning alltid har handla om det same: refleksjon omkring eigen ståstad i eit samfunn der du skal vera handlande og deltakande. Men ingen reflek-sjon er mogleg utan kunnskap og samhandling med andre. Folkehøgskolen må derfor vera eit møte – eit møte med menneske med ulike haldningar og eit møte med kunn-skapsstoff.I desse møta skal vi både tillate og mobilisere motførestellingar. Det er eit sjansespel. Kanskje elevane ender opp med haldningar nokon av oss ikkje er særleg glade for.

Nei, nå får eg forsyne småfuglane mine med meir solsikkefrø, så får eg koma attende til den eventuelle dogmatiske frilynte folkehøgskolen før eg prøver på ein konklusjon.

DOGMATISKE, VI...?

Så vart eg avbroten i tankerekkja mi, det kom besøk, og tankane måtte kvile. Og jammen fekk dei kvile lenge, for i skrivande stund har eg flytta meg til fjells, til hytta vår der sjela mi kviler godt. Der eg har utsyn både mot Torfinnstinden og Kalvåhøgde med sine kvite brear. Så får vi sjå korleis det går med dogmatikken.

Er vi dogmatiske når det gjeld den pensum- og karakterfrie folkehøgskolen? Dette har redaktøren spurt meg. Han kunne sikkert ha føydd til formalkompetanse i det heile. Bør vi i det heile tatt tillate sertifisering av noko slag? Er vi så absolutte at vi kan bli absurde? Kva med t.d. dykkarsertifikat på ei dykkarlinje? Ja, eg hugsar eg i si tid var skeptisk til at idrettslinjene skulle gie treningsleiarbevis gjennom A-kurs.

Det er grunnleggjande viktig at folkehøgskolen held sin stigen sin rein når det gjeld såkalla «lånt» kompetanse. Det var her slaget stod i på slutten av 80-talet og utover på 90-talet. Og i dag det vel gjennomgåande semje i heile folkehøgskolelandskapet om at det som formelt konstituerer folkehøgskolen er den pedagogiske fridomen der skolesla-get ikkje skal binde seg opp mot pensum frå utdanningsinstitusjonar eller drive eksa-mensførebuande undervisning.

KONKLUSJON I KVELDSSOL

Sola er i ferd med å dale nord for Bitihorn. Kveldstid er rett tid å prøve å konkludere i.

Kanskje særleg for ein pensjonist.

Ja, er vi misjonerande i frilynt folkehøgskole? Er vi dogmatiske?

Ei viss motvilje mot å svare sig innover meg. Er det fordi svaret kan bli ubehagelig, eller er det fordi eg er litt lei av problemstillinga? Kanskje litt begge delar.

Eg får gå tilbake til definisjonane eg fann. Først misjonere, som altså er å drive misjon eller å agitere. Det er ganske enkelt å avvise at vi driv misjon i klassisk forstand. Ingen

frilynte folkehøgskolar har som mål eller som praksis å spreie ein religion. At engasjerte lærarar t.d. bruker Korintarbrevet som utgangspunkt ved ei morgonsamling kan ikkje falle inn under omgrepet.

Men agiterer vi for eit særskilt syn eller ei særskilt sak? Dette blir vanskelegare. Tilbake til eksemplet med Chileaksjonen. Eg har vedgått at eg påverka elevane. Da eg i byrjinga av 60-talet var agitasjonsleiar i AUF på Grorud og Furuset visste eg at første mål var å få potensielle medlemmer til å møte opp. Så kunne vervinga ta til.

Men verken skolen eller eg hadde som mål å verve nokon. Eg var ein engasjert lærar som gav uttrykk for eit syn som heile lær-arkollegiet, og det store fleirtalet I Norge, delte.

Slik kan ein finne haugetals av døme på deltaking i meir eller mindre politiske aksjonar rundt om på skolane. Svært få vil t.d. kalle Namibia-engasjementet til Elverum for misjonering. På-verknad, ja. Agitering for eit særskilt syn? Ja, i alle fall for univer-selle menneskerettar.

Ein heilt enkel konklusjon er denne: I den frilynte folkehøg-skolen risikerer du å møte personar som er engasjerte, har mei-ningar og ikkje legg skjul på dei. I botn ligg djup respekt for menneskeverdet og mennesket som ein eineståande skapning.

OG HEILT TIL SLUTT – NOKO OM DOGMATIKK

Så før den alltid like mektige solefallsscena i Jotunheimen set himmelen i kveldsbrann - eit par ord om dogme og frilynt folke-høgskole:

Legg vi ordbokdefinisjonane som er sitert ovanfor til grunn, er vi ikkje dogmatiske. Vi snakkar ikkje om kyrkjelege læresetnin-gar, heller ikkje om ei grunnsetning som ein utan prov eller grunngeving går ut frå som sanning.

Men dersom ein vil definere eit dogme som eit absolutt, er vi dogmatiske i forhold til eksamen og til å låne pensum frå andre for å førebu til eksamen. Eg gjentar det gjerne: Den pedagogiske fridomen til folkehøgskolen omfattar ikkje retten til *ikkje* å drive folkehøgskole.

Men det er ikkje å vera dogmatisk, det er å vera prinsippfast.

Ja, redaktør, dette vart nok ikkje spesielt stringent, heller litt pludrande. Men eg ønskjer både den frilynte og kristelige folke-høgskolen lykke til vidare med viktige debattar og samtalar om verdjar.

Elles skulle eg unne alle å sjå nordvesthimmelen frå hytta mi nå når sola nyleg har gått ned!

MASTER OF FAKE NEWS

Når man arbeider med mennesker

senses iblant sam-
talene inn på det innerste av det indre. Hva vi går rundt og tror, og hvordan denne troen igjen skaper små historier i oss selv. Historier som så, umerkelig, blir til våre egne sannheter.

Det slo meg brått etter en slik fin samtale, at det vi holder på med er en form for propaganda. Det er ikke så ofte jeg drar sammenligningen med en amerikansk president, men, vi har altså noe til felles, Mr. Trump og mange av oss. Vi sverger til fake news og vi er rimelig gode på det. Imidlertid har vi en ulik tilnærming til denne kunsten, for der Trump brukte fake news som en måte å øke egen makt og minske troverdigheten til sine motstandere, gjør vi stikk motsatt.

Vi produserer i stedet en hel haug med feilinformasjon og holder den for oss selv. Sannhetene etableres gjerne gjennom ørsmå tankevirus, spinner så videre i hodet, slik at det vi enten bekymrer oss over eller opplever å ikke mestre, blir omgjort til fakta. Om vi lar tankene få bli, slår de raskt rot og befester seg som realiteter i hodene våre. Noen ganger sådd av andre, oftest av oss selv. Om vi lar historiene fortsette å være en del av oss, lar vi de samtidig påvirke hvem vi er og hva vi gjør i livet. Det er ganske heftig og gjør meg undrende.

For hva er det som gjør, at vi, som til vanlig er ganske kildekritiske, og som reagerer med avsky og frustrasjon over hvordan fake news misbrukes av maktbegjærlige ledere verden over, svelger alt vi skaper selv, uten et eneste kritisk spørsmål?

Og hva er det som gjør at vi som ellers er så selvkritiske, ikke er mer kritiske til egne tanker og «førstesideoppslag»?

Som uten å stille et eneste spørsmål, bare godtar disse nyhetene som til stadighet dukker opp og blir en del av oss?

Det er rart, er det ikke?

Det finnes heldigvis en kur. Når slike «sannheter» deles med andre, sprekker de som troll i sola.

Kristin Smith

DET FRILYNDTE OG HISTORIEN

FOLKEOPPLYSNING OG FOLKEHØGSKULAR

Idégrunnlaget for dei første ungdomslaga hadde mykje til felles med tankane som låg bak og vart utbreidde gjennom dei første folkehøgskulane. Den store inspiratoren for desse skulane var den danske teologen og læraren Nikolai Fredrik Severin Grundtvig (1783–1872). Grundtvig var oppteken av å spreie opplysning på folkeleg grunn. Folkeopplysninga skulle omfatte heile folket, ikkje berre eliten, og det viktigaste var kunnskap om det menneskelege, om folkeånda.

Grundtvig sine idear fekk utbreiing i stadig fleire krinsar i No-reg frå 1850-åra og utetter. Prestar og lærarar slutta opp om tan-kane om folkeopplysning og politisk liberalisme. Ikkje minst ved lærarseminara på Stord og i Klæbu vart dei nye ideane spreidde. Ein av dei ivrigaste misjonærane for grundtvigianismen i Noreg var husmannssonen Ole Vig (1824–57) frå Stjørdal, som vart lærar, forfattar og redaktør. Gjennom bøker og artiklar ivra Vig for folkeopplysning gjennom oppretting av ein norsk folkehøg-skule og små foreiningar med opplysning som føremål.

I 1864 starta Olaus Arvesen og Peder Anker den første norske folkehøgskulen, Sagatun, ved Hamar. Dei hadde begge vore i Danmark og høyrte Grundtvig tale, og dei fekk mykje inspirasjon frå dette. Skulen skulle vere for ungdom mellom 17 og 30 år. Dei la hovudvekta på å lære elevane om norsk historie, språk, folk, natur og næringsvegar, dessutan verdshistorie og «jordbeskrivel-se». Song skulle vere ein del av alle timane.

Tre år seinare starta Christopher Bruun (1839–1920) ein folke-høgskule på Romundgard i Sel i Gudbrandsdalen. Skulen skulle vere for vaksen bondeungdom. Han skulle gi ungdomen sunne vanar og lære dei å elske fedrelandet sitt. Det nasjonale var eit uttrykk for det folkelege, meinte Bruun, som la stor vekt på opp-læring om den norrøne arven og norsk historie. Ivar Blekastad var ein av elevane på skulen til Bruun på Romundgard. Han starta laget Mølju vinteren 1869–70, det som blir rekna som det eldste norske ungdomslaget.

I åra 1864–74 vart det sett i gang minst tjue frilyndte folkehøg-skular kring om i landet. Folkehøgskulerørsla utgjorde eit opprør mot den klassiske danningstradisjonen og mot gammaldags tvang og pugg. Ho var eit uttrykk for noko nytt, både pedagogisk og innhaldsmessig.

NORSKDOMSRØRSLA – EI FOLKERØRSL

I 1870 heldt Christopher Bruun ein serie talar i Studentersam-fundet i Christiania om den vaknande kulturreisinga. Han talte om ei åndeleg, nasjonal og politisk gjenføding hos nordmennene. Det galdt å skape ein norsk kultur, meinte han, og «norskheden» skulle byggjast opp med norsk bygdeungdom som fortroppar. Norskdomsrørsla – eit felles uttrykk for målrørsla og den frilynd-te ungdomsrørsla – skulle sidan kome til å stå sentralt i bygginga av den nye demokratiske nasjonen Noreg.

KVA INNEBAR DET Å VERE FRILYNDT?

Den frilyndte ungdomsrørsla stod som motpol til den kristelege ungdomsrørsla og ulike misjonslag. Ofte konkurrerte dei to rørslene om dei same medlemmene. Dei kunne nok ha same syn på fleire saker, som målsak og fråhaldsarbeid, men når det kom til livssynet, var det ofte avgrunnsdjupe motsetnader.

I eigne auge var dei frilyndte framstegsvenlege og tolerante. Dei dreiv folkeopplysning og åndsliv utan sterke autoritetsbindingar, og medlemmene hadde ofte relativt høg fridom i religiøse spørs-mål. Dei såg ikkje på seg sjølve som ukristelege, men dei målbar Grundtvig sine ord «menneske først, kristen så» som motto. Men sett frå eit meir pietistisk synspunkt dreiv mange av dei frilyndte laga med aktivitetar som var sett på som syndige – som dans og skodespel – og dei las «fritenkjarbøker». Det hende såleis ikkje reint sjeldan at dei vart skulda for å vere både gudlause og det som verre var.

Men som frilyndt stod ein ikkje berre i opposisjon til religiøse krefter. Uttrykket «frilyndt» innebar også eit politisk innhald – «venstrevridd» eller «radikal» kan stå som brukbare synonymord henta frå seinare språkbruk. Heile perioden frå 1880 til 1905 var ei kamptid mellom venstre- og høgresida i politikken, og ung-domslaga stod ofte langt til venstre. Dei gjekk gjerne i brodden for nye symbolmarkeringar som 17. mai-feiring og bruk av reint norsk flagg, noko som slett ikkje alle i dåtidas Bygde-Noreg var begeistra over.

Allkunne.no

NOTERT

DANSKENE

I 434 år levde vi nordmenn under det danske åket, og dei heldt oss nede sosialt, kulturelt og økonomisk. Opp fra København sigla kongeleg utnemde statthaldarar med eit embedsverk av prestar, offiserar, futar, amtmenn som med sine affekterte maner-er og sprog, var hoverande og nedlatande.

Dei plyndra oss for sølv, kopar, fisk og tømmer, for sjølv har dei ingen naturressursar anna enn vind og havre, og det er mange som har brent seg på å gjere forretningar med danskane. Dei er revelure. Bak den blide fasaden ligg ei kynisk kremmarsjel, som veit å leve av annan manns sveitte. I alle desse åra prøvde dei å danifisere oss, men klarte det aldri heilt. Nordmenn og danskar er forbausande ulike i sinn og kultur.

Hallgeir Opedal i Dag og Tid

KADAFI ZAMAN

Filmskaperen Roberto Benigni har sagt om sin far Luigi at da han kom hjem etter to år i konsentrasjonsleir, fortalte han bare morsomme historier.

Zaman liker også best å fortelle om det som er morsomt. Som da han som eneste muslim ville ha et par pils på en alko-holfri pilegrimsgård i den norske fjellheimen. Eller da han var på et forretningshotell i Lahore i Pakistan, som bare solgte øl til ikke-muslimer. Da fikk han en av sine norske venner til å signere på et papir om at han – og hans far – ville brenne i helvete hvis han løy om å være ikke-muslim.

Kadafi Zaman i Klassekampen

RASISMEN ER POLITISK

Kampen om historien er en kamp om sannhet, men den er også en kamp om morgendagens virkelighet.

Om du hører noen påstå at denne kampen er ny, eller at den er noe antirasistiske akademikere har funnet på, så husk at også rasismen er politisk – selv når den er mektig nok til å framstå som et så selvsagt og selvinnlysende at den kan påberope seg å være helt nøytral.

Jonas Bals i Klassekampen

KLARER Å SKAPE ENDRING

- *Når det er så store utslipp som hver enkelt av oss ikke rår over, har det noen hensikt for meg og deg og alle andre å forsøke å leve mer klimavennlig?*

- Ja! På område etter område ser vi at der folk engasjerer seg, klarer vi å skape politisk endring. Enten det handler om å reduse-re plastforbruket, å kutte palmeoljebruken i mat eller få et bedre togtilbud for alle oss som ikke ønsker å fly. Her ser vi at vanlige folks hverdagsvalg er med på å endre tilbudet og politikken til dem som styrer.

- Alle kan ikke gjøre alt, men alle kan gjøre litt. Velg deg ut et område hvor du har høye utslipp i dag, og som du vil bli bedre på.

Anja Bakken Riise (FIVH) – i Dagsavisen

FAGBEVEGELSEN, FAGBEVEGELSEN, FAGBEVEGELSEN

I Norge vaker organisasjonsgraden på rundt 50 prosent. I flere bransjer svekkes fagforeningene, blant annet på grunn av innleie og midlertidig arbeidskraft. Plattformselskaper som Wolt og Uber har som forretningsmodell at folk ikke skal være organi-serte. Resultatet blir at de arbeidstakerne som trenger fagbeve-gelsen mest, ofte er de som er minst organisert.

I noen høytlønte grupper, blant annet i offentlig sektor, er or-gansisasjonsgraden svært høy, mens den er lav for tjenesteyrker, der fagbevegelsen har stått svakere. Slik forsterkes de sentrifugale kreftene i arbeidslivet. Skal de svakeste på arbeidsmarkedet få sin rettmessige andel av det samfunnsmessige overskuddet, handler det derfor, som Martin Kolberg har lært oss om tre ting: fagbeve-gelsen, fagbevegelsen, fagbevegelsen.

Björgulv Braanen i Klassekampen

TOG TUR MOT DET EKSTREME

På toget, på veg mot Trondheim, tok jeg kontakt med min medpassasjer. Han satt ovenfor meg, og et lite bord var alt som var imellom oss. Foreløpig.

– Skal du langt?, spurte jeg

– Steinkjær, svarte han

– Skal si de bygger noe voldsomt her!, sa jeg og sikta til E6-utbygginga nord for Oslo.

– Faen!, utbrøt han. – Hvorfor kan'em ikke barre borre en tunnell herfra til Trondheim og få litt fart på sakene? Du veit dem har tekknologien til det, men dem gidder ikke!

Ok. Vi prøver et nytt spor, tenkte jeg, og spurte hva han hadde for interesser. Fram kom fine svar som ga gjenklang i meg. Det gikk på småbruk, grønnsaker, lære seg handverk. Kanskje dette kunne bli en hyggelig tur likevel?

Men et stykke før Mjøsa kom bombene i tur og orden; Mennesket har aldri vært på månen. Flystripene på himmelen er kjemikaliestriper. Klimaendringene skyldes en planet ved navn Nibiru, og, det som trigget meg mest: jorda er flat!

Jeg ga meg ut på korte og lange forklaringer på hvorfor jorda ikke er flat. De prellet av. Mens Mjøsa sklei forbi utenfor, viste jeg med papir og blyant at jordkrummingen langsetter hele Mjøsa er på hele 158 meter. – Matematikk er ikke bevis, sa han. – Det der er bare tall.

– Javel. Men jeg har en god venn som har vært på Sørpolen. Han har vært der i tre somre og restaurert de gamle hyttene til Scott og Shackelton.

– Neida!

Ifølge flatjord-folkene er det kun de innvidde folka i NASA som har mulighet

” HVIS MAN FALLER NED I ET AV DISSE KONSPIRATIVE KANINHULLENE, ER DET FORT GJORT Å BLI DER

til å dra opp på iskanten som holder vannet på plass rundt jord-planet. Min venn har vært utsatt for et nøy planlagt skuespill, iscenesatt av Dem, for å spre løgnen om den runde jorda.

Ok. Løpet var kjørt. Jeg begynte heller å spørre ham ut om hvordan han mente det hele hang sammen. Han hadde meninger om alt, og det kom fra YouTube. For ham var en YouTube-video en bedre faktakilde enn en lærebok i fysikk.

Hvordan skal man reagere, når man møter mennesker med meninger som er helt skrudd? Å tro at jorda er flat, er uskyldig, på grensa til søtt. Å tro bokstavelig på innholdet i en ca. 2000 år gammel bok er ikke helt uvanlig. Å mene at holocaust ikke har skjedd er nokså sjelden, men det forekommer, bare se på <http://vigrid.net>. Fullt av folk heier på Viktor Orbán, enda flere på Donald Trump. Noen tror COVID-vaksinen gir deg micro-chipper i blodet. Qanon tilhengerene tror verden styres av pedofile satanister. Kort sagt: det mangler ikke på skrudd holdninger og meninger der ute, noen er potensielt farlige.

Det var konspirasjonsteorien om Eurasia som fikk Anders Behring Breivik til å ta livet av 77 mennesker. Brendon Tarrant opplyste at han var inspirert av ABB. Phillip Manshaus sier han var utpekt av «St.Brendon». Teorien går ut på at norske politikere, og særlig Arbeiderpartiet, helt siden 30-tallet har jobbet for en islamisering av Norge.

Hvis man faller ned i et av disse konspirative kaninhullene, er det fort gjort å bli der. Da blir alt man leser, ser og hører en bekreftelse på det man allerede har lest. Ta

en titt på ovenfor nevnte nettsted og tenk over hva slags verdensbilde man får, hvis man sluker innholdet der.

Vi liker å tenke at et år på folkehøgskole skal være medisin mot ekstreme holdninger og meninger. Og hvis ikke å bli sett, mestre og å få venner, er god medisin, vet ikke jeg hva som er det.

Men hva hvis? Dersom det viser seg at en elev har meninger som er helt utenfor kanten? At hun mener at visse politikere burde skytes, for eksempel. At Hitler burde fått fredsprisen osv. Da spør det hvor dypt det sitter. Folk kan slenge utav seg de mest utrolig ting i kommentarfeltene rundt omkring, uten at de egentlig mener det, når de får tenkt seg om. Man må spørre ut og undersøke.

Skolerommet må være et rom hvor tanker og ideer får blomstre, men et sted går grensa. Voldelig ekstremisme er ikke greit. Andre former for ekstremisme er kanskje greit? Hvor går grensene? Hvordan setter man dem? Hvorfor er grensene forskjellige i ulike kulturer? Kan man skape et samfunn uten ekstremisme? Hvor går grensen mellom ofring av frihet og overvåkning av bestemte miljøer? Er det egentlig det ekstreme som er det normale, historisk sett? Dette lurer jeg på, sammen med elevene mine.

Når toget ruller inn på Trondheim Sentralstasjon har jeg og min medpassasjer snakket sammenhengende i 7 timer.

– Takk for turen, sier jeg

– Takk for turen, det var hyggelig!, svarte han.

Av Kenneth Bjørkli,
lærer i båtbygging, Fosen folkehøgskole

FRILYNT FRILYNT

FRILYNT
FRILYNT
FRILYNT
FRILYNT
FRILYNT
FRILYNT
FRILYNT
FRILYNT
FRILYNT
FRILYNT

FRILYNT FRILYNT

BLIKK FRA KAIKANTEN: BLUES FOR JEREZ

Jeg er på reise og må for en gangs skyld ta med leserne bort fra kaikanten.

I Jerez de la Frontera har du neppe vært. Det er ikke dit løypa går for den som reiser til Spania. Men det var altså her vi havna. I ei to-roms leilighet i en 600 år gammel gård. Gjennom ti år har vi reist hit med ujevne mellomrom og

blitt så lenge vår verden har tillatt.

Det har vært lærerikt og det har satt spor, men nå selger vi husværet og forlater. Forklaringa ligger ikke i Jerez.

Da vi kom hit første gang, var ettervirkningene av finanskrisa drakoniske. Spania hadde på begynnelsen av 2000-tallet opplevd en spinnvill byggebonanza, understøtta av et korrupt system som gikk til topps i samfunnet og finansiert av penger som ikke fantes. Så bråstoppa alt sammen. De sosiale konsekvensene var brutale, også i Jerez de la Frontera. Vår by.

Som en slags ny innbygger, med bakgrunn fra det sosialdemokratiske etterkrigs-Norge, var det påtrengende å prøve å forstå hva som skjedde. Jeg leste meg opp på spansk historie så godt jeg kunne. Plukka fram de spanske forfatterne jeg hadde lest og glømt, og lærte til og med såpass mye spansk at jeg kan slå av en prat med folk og tyde hva avisene skriver om.

Men skjønner jeg Jerez og Spania bedre?

Jeg er redd at svaret er nei. Nå sier lederen for det ekspanderen-de høyrepopulistisk partiet Vox at den sittende regjeringa til sosialdemokraten Pedro Sánchez er den verste landet har hatt på 80 år. 80 år!! Det innebærer også årene med diktatoren Franco. Slike uttalelser slipper man unna med her i landet, og får økende oppslutning.

Man kan bli svimmel av mindre, men desto mer nysgjerrig på det som skjer. På spanske institusjoner, spansk lynne og spansk framtid. Den iberiske halvøya er spekka med fascinerende historie. De første menneskene streifa rundt her for 500.000 år sia, da Skandinavia var dekkra av et tre kilometer tjukt islag. Seinere kom iberere, fönikere, romerne, goterne – og muslimene som blei i 700 år. Det er spor etter alt dette, pluss reconquestaen, den fatale kolonitida, føydalismen og borgerkrigen. Det gjelder bare å komme seg opp av solsenga og bort fra turistenklavene, så er du midt i det. Og da er Jerez et rasende godt valg.

Men for min del det blir det altså å betrakte Spania på avstand. Hvorfor?

Svaret ligger i CO2-regnskapet mitt.

NOTERT

FORTELLE 25 HISTORIER

Frederik Christensen ønsker åbenlyst ikke at være en gammel sur mand, der med afsæt i de gode gamle dage står på højskolens sidelinje og skælder du over alt det, der foregår inde bag kridtstegerne. For so han siger: «Det er 24 år siden, jeg forlod højskolen, så jeg ved jo ikke, hvad der foregår længere.»

Jeg drister meg alligevel til at spørge ham, om det råd, han gav nye højskolelærere om at lære 25 historier udenad, stadig gælder i dag 37 år senere.

«Jeg har nedsat antallet historier til to,» griner han og fortsætter: «Nej, det synes jeg selvfølgelig stadig er riktig, og det er en af de få kloge ting, jeg har sagt. Det gælder virkelig: Den, der kan fortælle en historie, kan allting! Men det er lettere sagt end gjort.

Frederik Christensen og Jonas Møller i Højskolebladet

TILBAKE TIL NORMALEN?

Spørsmål som: Hva om *selve årsaken* til at viruset oppsto der borte på et marked i Kina, er at noe fundamentalt galt i forholdet mellom mennesker, dyr og natur? Hva om grunnen til at så mange sliter økonomisk, mister jobber og er ensomme under nedstengingene verden over, er at så mange allerede var i berøring med dette **før** viruset, og at livsvilkårene kun forsterkes av pandemien?

Hva om det å gå tilbake til normalen bare er oppskriften på enda flere kriser: i naturen, i økonomien og i menneskene? Hva om dette misforholdet mellom mennesker og natur er resultatet av en verdensøkonomi som krever vekst på bekostning av mennesker og natur?

Linn Stalsberg i Klassekampen

GENERERER MER UTSLIPP

Dette «klimaregnskapet» for ull kan minne om argumentasjonen for å legge om til elbiler så fort som mulig, noe som heller ikke hjelper klimaet. Det er etter hvert mange studier som viser at det beste for klimaet vil være at de som har fossilbiler, beholder disse så lenge som mulig. Nå sist kom en japansk studie som viser at kjøp av nye elbiler i sum vil genererer mer utslipp, fordi produksjonen av disse har så mange negative effekter på klima og miljø.

Bjørn Vassnes i Klassekampen

NOTERT

RØNSON PÅ FREDAG

Jeg har altså intet behov for å sette opp mitt personlige klimaregnskap – et regnskap jeg for øvrig kommer meget godt ut av. Jeg har ikke bil, reiser alltid kollektivt (når jeg ikke går) og tar som regel fly én gang i året – til jazzfestivalen i Molde. Ergo heier jeg på forslaget om å gi alle en tusenlapp i måneden, mot at CO2-avgiftene øker voldsomt.

Personlig vil jeg komme utrolig godt ut av dette regnskapet. I likhet med mesteparten av «vanlige folk» - i hvert fall de av oss som bor i en by.

Arild Rønsen i Klassekampen

KRIGSINDUSTRIEN INN I KLIMAREGNSKAPET

Det fins regler for hvordan vi oppfører oss i trafikken – regler vi alle forholder oss til, fordi regelverket synes fornuftig. Hvorfor i all verden fins det ikke regler for hvordan vi forholder oss til klimaet? Sikkerhetsbeltet i klimapolitikken skal påbys, men det må gjøres gjennom at de som regjerer *systemet* får opp farta.

Viktigst i denne sammenhengen: Få krigsindustrien inn i klimaregnskapet! Da vil vi få set det, svart på hvitt, at det militærin-dustrielle kompleks er klimaverstingen – *by far*!

Arild Rønsen i Klassekampen

HERSKETEKNIKKER OG SANNHETSSØKEN

Det er alltid lettest å holde kjeft. Det første av Jens Bjørneboes ti bud til en ung mann som vil opp og frem i verden er ganske lett: «De som har flest, har alltid rett.» Tenk alltid på hva folk vil si. Og ta den sterkestes parti. (...) Si alle hva de gjerne hører. Gå stille gjennom alle dører. (For sannhet bringer sorg og nød, mens daglig løgn gir dglig brød.)»

Mot er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for at ytringsfriheten skal bidra til «sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse», som det står i Grunnloven § 100. Skal den det, må vi ikke bare være opptatt av å fremme våre egne syn, vi må lytte til andres. På ordentlig: Prøve å skjønne hva de faktisk mener, ikke bare hva vi føler at de sa.

Bare hvis vi tolker hverandre velvillig, kan vi lære noe annet enn det vi allerede trodde. Å bruke hersketeknikker eller slå ned elendige stråmannsvarianter av andres argumenter kan alle klare. Hvor mye sannhetssøken blir det av det?

Kan vi utdanne oss til en bedre debattkultur? I så fall virker det som vi må utdannes på andre måter enn i dag.

Anine Kierulf i Dagens Næringsliv

SLUTT MED DET!

Til du som tror frilynt er det motsatte av kristen:

slutt med det!

MaxPower

FRILYNT

Mix og Herman Anker var begge troende kristne og ivrige tilhengere av Danmarks markante teolog, filosofi og forfatter Nikolai Frederik Severin Grundtvig. De fikk begge fra barndommen av grundig kjennskap til hans livsanskuelser. Grundtvig la avgjørende vekt på trosbekennelsen og fadervår, og ville at ordet helvete skulle omskrives til dødsriket: «Gud er kjærlighet», mente Grundtvig, «Han vil ikke straffe mennesker med evig pine.» Grundtvig arbeidet for en lysere kristendom, som skulle gi mennesker et rikere liv, og i boka Nordens mytologi, fra 1832, kom han med et sterkt forsvar for frihet som grunnvilkår i et menneskelig; frihet i tro, politikk og pedagogikk. Han ville beholde statskirken, men fjerne alt som innebar makt, som tvungen dâp og tvungen konfirmasjon. Det var denne frihetstenkningen som ga hans tilhengere karakteristikken «frilynt».

Biografien – Katti Anker Møller, Jensen og Lønnå

Brynjar Tollefsen

MENINGEN MED LIVET?

Det er spørsmålene som er viktigst – ikke minst når det gjelder de viktigste tingene i livet.

Folkehøgskolen sies å være skoleslaget som stiller flest spørsmål og gir færrest svar. Her er en av mine favoritt-historier som belyser nettopp det.

Det var en gang en ung mann som brukte all sin tid på å studere. Alle i den lille landsbyen han bodde i var fornøyde med hans iver. Hvis han ble så lærd som landsbyen trodde, ville han bli meget berømt. Og hvis han ble berømt, ville alle i landsbyen bli berømte. Alle hjalp ham. De ga ham mat, passet på at det alltid var nok ved til ovnen og olje til lampene hos ham, og de vasket tøyet hans. Den unge mannen leste og studerte og gjorde seg vel fortjent til landsbyens støtte.

Men så en dag reiste han seg opp så fort at stolen veltet bak ham. Han smelte igjen alle bøkene og løp ut på torvet. Der ropte han ut til alle som ville høre: «Jeg kommer aldri til å åpne en bok igjen før noen forteller meg hva som er meningen med livet.»

Alle kom løpende, og alle kom med forslag til svar, men til ingen nytte. Den unge mannen var ikke fornøyd med svarene. Landsbybefolkningen så at drømmene deres om berømmelse var i ferd med å blekne. Nå var gode råd dyre. Til slutt var det en som foreslo at de skulle ta med den unge mannen til nabolandsbyen. Der bodde det en klok, gammel rabbiner som helt sikkert kunne hjelpe.

Som sagt så gjort. De eldste i landsbyen tok med seg studenten, som fikk møte rabbineren. Studenten la frem problemet sitt og avsluttet med å si: «Jeg får ikke fred, og jeg klarer ikke å konsentrere meg mer før jeg får vite hva som er meningen med livet.»

Den gamle lyttet alvorlig til ham, reiste seg opp, gikk bort til ham – og ga ham en sviende ørefik. «Hvorfor slo du meg?» ropte studenten fortørnet. «Hva galt har jeg gjort? Alt jeg gjorde var å stille spørsmålet: Hva er meningen med livet?»

«Du er en uvitende, ung mann,» svarte rabbineren. «Du har verdens beste spørsmål – og det er du villig til å bytte mot et svar. Vet du ikke at det er svarene som skiller oss, og spørsmålene som forener oss?»

Trad. jødisk fortelling

Benedicte Hambro

3 OM FRILYNT	
HVA ER FRILYNT FOR MEG?	
	Frilynt er 100%: • tolerant • åpen • inkluderende • leken • trosfri
	Å være frilynt er for meg å ha et åpent sinnelag. Det er å møte andre mennesker.
	Det er fritt sinn, ikke bundet til noe. Fri til utfoldelse. Mennesker som bestemmer rammene og grensene selv, utfra seg selv.

ØK

KALENDER

10. – 12. november	Lederforum med årsmøte i IF, Oslo
19. november	Webinar: Hvem slipper til i et demokrati?
22. – 24. november	Parallele seminarer om Globalt Medborgerskap, Jeløy fhs., IU.
6. – 8. desember	Informasjonskonferansen, Lillestrøm
3. januar 2022	Hordalandmøtet, D4
3. – 4. januar	Distriktsmøte D4, Lundheim
3. – 4. januar 2022	Distriktsmøte, D7, Skjeberg
6. – 7. januar 2022	Kurs for nye lærere – del 2
10. – 12. januar 2022	Rektormøtet

Følg med på kalender på www.frilyntfolkehøgskole.no for oppdateringer/mer informasjon, påmelding og nye arrangement.

NOTERT - FRILYNT

BJØRNSON HYLLET SAGATUN Alle frisinnde valg kan på første eller annen hånd føres tilbake til folkehøgskolen. Alle folkelige bevegelser ned til vår tids ungdomslag er født av folkehøgskolen. Og puggeskolen, hvorledes er det gått med den? Den er også blitt reformert ut fra folkehøgskolen.	SAM-TALE Å være frilynt er å være refleksiv. Jeg har nevnt filosofen Levinas og møtet med den Annen. Jeg vil avslutte med å si at det å være frilynt er også å være dialogisk. Grundtvig var i sin tid opptatt av at talen måtte bli sam-tale om erkjennelse skulle oppnås. Sannheten er en tomanns-sak.
Bjørnstjerne Bjørnson	Arild Mikkelsen

Frilyntfolkehøgskole Buskerud Folkehøgskole- Heimtun

Eleven på @buskerudfhs har stemt i stortingsvalget. Men først fikk de bryne seg på politiske dilemmaer og oppgaver.

Frilyntfolkehøgskole Harstad Folkehøgskole

Når vi går mange sammen, er det lettere å gå! @harstadfhs har jobbet frivillig under Harstad pride og avsluttet med parade i nydelig vær. Foto: Renate Jensen

Frilyntfolkehøgskole Sogndal Folkehøgskule

Matauk! @sogndalfhs har høstet poteter og plommer som egentlig skulle kastes, og servert resultatet på en aldri så liten høstfest. Foto: Elise Lunder.

→ SAVIOPRISEN TIL HANS RAGNAR MATHISEN

Keviselie aka Elle-Hánsa aka – Hans Ragnar Mathisen er tildelt John Savio-prisen 2021. Hans Ragnar Mathisen ble født i 1945 i Narvik og har sin samiske familiebakgrunn fra Tana i Øst-Finnmark. Siden 1983 har han vært basert i Troms-dalen. Mathisen har sin kunstneriske utdanning fra malerilinen ved Statens Håndverks- og Kunstindustriskole i peri-oden 1971–73 og Statens Kunstakademi i perioden 1973–1979.

I 1970 hadde Mathisen med verket *Máná niehku-Stálu* eller *Bar-nedrom* på norsk (1969) sin nasjonale debut som en av de første samiske kunstnerene til å stille ut på Høstutstillingen. Mathisen var en av initiativtagerne bak Sámi Dáiddajoavkku/Samisk Kunstner-gruppe som ble stiftet i 1978. Han har mottatt en rekke æresbevelnelser og er æreskunstner hos Sámi allaskuvla/ Samisk høyskole i Kautokeino.

Mathisen er særlig kjent for sine håndtegnede kart over Sápmi med samiske stedsnavn, verk som viser et sterkt engasjement for samisk kultur og urfolksrettigheter. Blant hans grafiske hovedarbeider er runebombeserien *Fra en sfære til den neste, Trommens tid, Strid og Formalisering* (1994–1995). Mathisen har i tillegg

arbeidet med skulptur, installasjon, akva-rell, maleri, fotografi, skinn og bokbin-ding. I 2017 deltok han på Documenta 14 i Athen og Kassel med to grafiske verk og seks håndtegnede kart over Sápmi. I juryens begrunnelse står det: Både som billedkunstner og forfatter har Mathisen formidlet samisk kultur, natur og identitet. Han har vært opptatt av uretten den norske stat har begått overfor den samiske befolkning gjennom kolo-nialisme og fornorskingspolitikk. Også internasjonalt har han vært brobygger og særlig må trekkes frem hans store prosjekt innen kartografi. Allerede på 70-tallet viste han bokstavelig vei, han ble en veiviser som satte Sápmi på kartet. Hans kart med samiske stedsnavn, motiver, symboler og ornamentikk fra samisk kul-tur har vært viktige identitetsmarkører for samer utenfor de samiske kjerneom-rådene. Selv har prismottakeren følgende kom-mentar: – Áillohaš (Nils-Aslak Valkeapää) opp-muntret meg en gang til å være mer aktiv på vegne av min egen kunst. Likevel har mye av mitt virke vært dedikert til å for-midle for andre, gjennom festivaler, sa-marbeidsprosjekter, og gjennom egen

Arbeid/illustrasjon
Keviselie – «Flygende finnkval» fra NNKMs samling

produksjon. Når jeg begynte med tresnitt, så jeg til Savio, dette var før jeg var klar over at vi var i slekt. Derfor er det å få nettopp denne anerkjennelsen en stor inspirasjon for meg, for det videre arbeidet; samarbeidet med Árran, utstillingen i Tromsø Kunstforening til høsten, og for de kommende årene.

Prisutdelingen fant sted ved Tromsø kunstforening 18. september, under åpningen av en separatutstilling med Hans Ragnar Mathisen. Utstillingen arrangeres i samarbeid med Árran Julevsáme guovdásj/Lulesamisk senter.

ØK

Foto: Tromsø kunstforening

John Savio-prisen er på 150 000 kr og opprettet av Bildende Kunstneres Hjelpes-fond i samarbeid med Samisk Kunstnerforbund og Nordnorsk Kunstmuseum. Prisen deles ut hvert andre år og har som formål å skape oppmerksomhet rundt kunst med rot i samisk kultur med utgangspunkt i prismottakerens arbeid. John Savio-prisen tildeles kunstnere med samisk bakgrunn og identitet som har gjort seg særlig bemerket i kunstfeltet i Norge, enten ved prosjekter i nyere tid eller sitt samlede kunstnerskap. Tidligere prismottakere er Geir Tore Holm, Britta Ma-rakatt-Labba og Aage Gaup. Årets jury består av kunstnerne Fred Ivar Utsi Klemet-sen og Matti Aikio fra Samisk kunstnerforbund samt kurator Lise Dahl fra Nord-norsk kunstmuseum.

FRILYNT - ET FANTASTISK BEGREP SOM VI SKAL FAVNE FOR ALT DET ER VERDT.

Smak på ordet. Fri – lynt. Lynt kommer fra ordet lynne som betyr sinnelag, gemytt eller karakter. Tenk å få jobbe i et skoleslag som er definert av å ha et fritt sinnelag.

Av Ingvild Jevne og Benedicte Hambro,
Arbeiderbevegelsens folkehøgskole

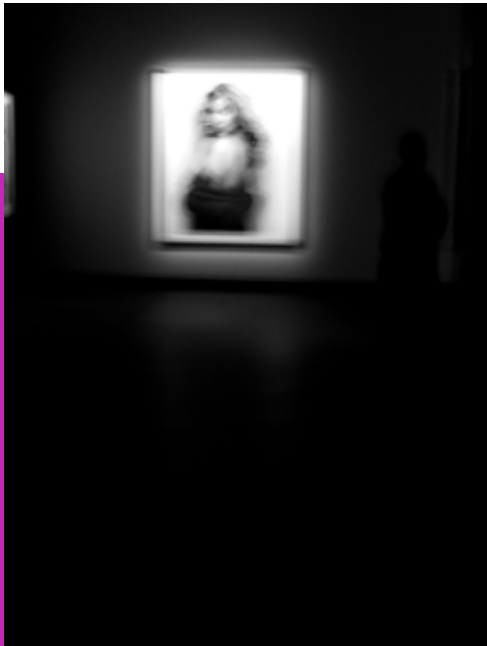
Politimester Bastian må ha vært et frilynt menneske som levde etter å praktisere Kardemommeloven: «Man skal ikke plage andre, Man skal være grei og snill, Og for øvrig kan man gjøre Hva man vil.» * For Arbeiderbevegelsens folkehøgskole betyr det at vi oppmun-trer våre elever til å være frie til å mene frie til å handle frie til å tro frie til å være

Og så er det vår oppgave å utfordre dem til å gjøre dette innenfor de rammene skolen har og setter. Skolens mål fra oppstarten i 1939 gjelder i aller høyeste grad fremdeles: «Skulen ser det som si største oppgave å hjelpe dei unge til å bli frie, rakrygga menneske som har føresetnad for å kunne leva eit personlig fullverdig menneskeliv, og som har vilje og evne til å ta del i alt godt demokratisk samfunnsarbeid.» Vi skal stille spørsmål ved tilværelsen, systemene vi er omgitt av og elevenes og våre meninger, men vi har ikke svarene alene. Sammen med elevene skal vi lete og utforske og komme frem til tanker og idéer vi kan leve med. Et annet sted i bladet står his-torien «Hva er meningen med livet?» som er hentet fra jødisk fortellertradisjon. Der er konklusjonen: «Husk at det er svarene som skiller oss og spørsmålene som forener oss.» *Fra Folk og røvere i Kardemomme By» av Thorbjørn Egner

Foto: Marit Brandsnes

HVA VI SNAKKER OM

NÅR VI SNAKKER OM FRILYNT...

SPRÅK ER MAKT

«Språk er makt» var tittelen på boken som ble skrevet av Rolv Mikkell Blaker i 1973. Siden den gang har det blitt et kjent og hyppig anvendt uttrykk - i nettopp - språket. I en tid hvor ord og uttrykk skift-er bruk og innhold fortære enn vi klarer å trykke «like», og når vi vet at språk er makt, må vi spørre oss hva ord og uttrykk betyr for oss. Hvorfor? For at vi, i samtale med hverandre, skal vite hva vi snakker om.

«GOD DAG MANN! - ØKSESKAFT»

er et godt uttrykk fra et gammelt eventyr, og som sier noe om hvor innholdsløs en samtale kan bli, når den ene mannen i eventyret svarer på noe han tror den andre spør om. Eventyret har et dagsaktuelt budskap, slik eventyr ofte har, og er å finne i samlingen til Asbjørnsen og Moe. Et annet eksempel på en språklig mis-forståelse: Person A spør person B: «Tror du på Gud?» B svarer: «Nei.» Hvilken Gud er det B ikke tror på, og hvilken Gud er det A spør om B tror på? Hvis ikke dette utdypes og forklares, blir samtalen like meningsløs som «God dag mann! - Økseskaft».

SPRÅK ENDRE SEG OVER TID

Da mine elever på Romerike Folkehøg-skole skulle gradere sannhetsgehalten i påstanden «læringen på skolen er lystbet-ont», spurte de: «Hva betyr lystbetont?» Og jeg, jeg følte meg gammel og utdatert. Vi sang «Det lyser i stille grender» til jul, og akkompagnatøren hvisket meg i øret: «Jeg tror du må forklare elevene hva «grender» betyr, for de tror det betyr gren-er.» Det stemte, og da jeg fortalte denne historien til min sønn i tyveårene, viste det seg at han trodde det betydde grener han også. Han, som har sunget denne sangen til jul så lenge han kan huske! På en annen side: Jeg brukte ordet «woke» i en under-visningssammenheng. Da så de fleste av elevene ut som spørsmålstegn: «Hva betyr woke?» De kjente ikke til uttrykket, så der var det jeg som var oppdatert. Det kom-mer vi tilbake til.

BEGREPET «FRILYNT»

Person A spør person B: «Tror du på fri-lynt?» Her må samtalen veksle både lev-ende og lenge før begge kan være trygge på at de snakker om det samme. Kan vi selv bestemme hva frilynt betyr, og kan det som betydde frilynt i riktig gamle dager, bety noe helt annet i dag? Kan folkehøgskolene selv bestemme seg for at ordet frilynt skal bety dette, og ikke dette? Hva er det vi i fellesskap ønsker å legge i begrepet i dag? Demokrati? Ateisme? Pride? Anarki? Frivol? Ikke-kristen? Alt? Ingenting?

ET FRITT LYNNE

Frilynt er sammensatt av to ord: Fritt og lynne. Ordet «lynne» er vel like ukjent for ungdommen som «lystbetont» og «gren-der». For meg betyr «frilynt» blant annet å kunne være frittenkende og frittalende i samtale med andre. Og det innebærer stor raushet for annerledeshet i væremåte, tenkemåte, talemåte og andre måter. Eller med andre ord: Raushet for mangfold, også meningsmangfold.

FRITENKERE

Historisk stammer begrepet «frilynt» fra den frilynte ungdomsbevegelsen i siste halvdel av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Denne inspirerte igjen folke-høgskolebevegelsen. Hvor frilynte de første folkehøgskolene egentlig var, med Anker, Arvesen og Bruun (Sagatun og Vonheim), er jeg ikke sikker på, og det kommer jo også an på hva man la i be-grepet den gang. Bjørnstjerne Bjørnson var som kjent nært knyttet til de første folkehøgskolene. Men på et tidspunkt brøt han med både folkehøgskolen og kristendommen, og ble en såkalt fritenker. Han stilte spørsmål ved datidens doxa, og måtte betale en pris for det. I alle dagens skolars formålsparagrafer er «kritisk ten-kning» et honnørord, og noe alle bør lære seg. Er det «kritisk tenkning» elever på norske skoler og folkehøgskoler lærer i dag? Eller legges det mer vekt på å tenke rett, heller enn å tenke fritt og kritisk? Hvem er egentlig dagens fritenkere? Kris-tendommen er ikke lenger vårt samfunns

doxa, i hvertfall ikke i stor grad. Hva er vår kulturs doxa i 2021? Må den som opponerer mot dagens doxa betale en pris for det? Har de frilynte folkehøgskolene sin egen doxa?

DIN TANKE ER FRI

I radioprogrammet Norsken, svensken og dansken, som går på NRK, ble det tidlige-re i år referert til en kuriositet på universi-tet i Uppsala. I hovedbygningen står det innskrevet et sitat med gullbokstaver: «Tänka fritt är stort / men tänka rätt är större». Dersom vi skal ta sitatet alvorlig: Hvem er det i så fall som bestemmer hva som er «rett» når det kommer til ten-kning? For å ta nok et eksempel fra mine erfaringer i folkehøgskolen: Folkehøg-skolefolk elsker å synge. En gjenganger er «Kjærlighetsvisa» av Halvdan Sivertsen. Det stemmes kraftig i når det synges ut at «vinden i fra høyre snart vil snu». Det er kanskje høyreekstremisme og fascisme som farer gjennom hodene på folkehøg-skolefolkene, og da er det jo en glede å synge at det forhåpentligvis vil snu. For det er vel ikke en helt alminnelig Høyre-velger de håper skal vende om til den riktige lære? En annen velbrukt vise er Alf Cranners «Din tanke er fri». Jeg håper og tror at våre tanker er frie i folke-høgskolen.

DEN KOMPakte MAJORITET

På Romerike Folkehøgskole gjennomfører vi skolevalg hvert år. Over 90 prosent stemte i år rødgrønt. Fem elever - til sam-men - stemte på partiene Frp, Krf, SP og Høyre. Vi ser samme tendens i kulturlivet, på universitetene, blant journalister og blant lærere. Det er helt fint, det, men jeg tror likevel det er noe å være oppmerksom på. For det kan gå ut over den levende og demokratiske samtalen hvis man ikke øver seg i å se saker fra flere perspektiver, samt lærer seg at andre kan mene det motsatte av deg - og til og med ha gode argument-er. Eller dårlige. Det er lite rom for demokratisk dannning hvis mennesker med forskjellige meninger ikke er å finne på skolen, eller at noen ikke orker å delta i

samtalen, fordi de er uenige med den kompakte majoritet. Nå viste det seg at når elevene på Romerike folkehøgskole fikk diskutere ulike politiske påstander, så var de ikke så enige likevel. Det var stor uenighet om både ulvebestand, vind-møller, den kristne kulturarven, abort-grense og «woke» når det kom til stykket. Heldigvis.

«CANCEL CULTURE», SCENENEKT OG TALENEKT
«Jeg er dypt uenig i det du sier, men vil inntil min død forsvare din rett til å si det» er et kjent sitat – inspirert av Voltaire. Grunnlovens § 100 siste ledd: «Frimodige yttringer, om Statsstyrelsen og hvilken-somhelst anden Gjenstand, ere Enhver tilladte.» Dette er det motsatte av scene-nekt og talenekt. Sommeren 2021 ble den såkalte Sløseriombudsmannen, kjent fra facebooksiden med samme navn, invitert av Ytringsfrihetskommisjonen til en innspillskonferanse. Det skulle også settes opp et teaterstykke med denne Sløseriom-budsmannen, der også to av ytringsfri-hetskommisjonen skulle være med. Dette førte til store bruduljer, anklager og pro-testopprop fra kunstnerorganisasjoner. De mente Sløseriombudsmannens harseller-ing med kunsten deres hadde ført til trakassering av kunstnere. Ett medlem av Ytringsfrihetskommisjonen meldte seg ut, og begrunnet det med at kommisjonen inviterte høyreradikale og rasister til innspill til kommisjonen, og satte dermed merkelapper på kommisjonens medlem-mer. Ytringsfrihetskommisjonens medle-mmmer kjente seg ikke igjen i anklagene, og syntes de var alvorlige. Poenget er at det har blitt veldig lettvin t å sette merkelapper på sine meningsmotstandere, men også å nekte noen stemmer å slippe til. Det er alvorlig. Vi må tåle å stå i uenighet i et demokrati uten å bli fordømmende, og uten å heve den hypermoralske pekefin-geren.

«GJØR DØREN HØY, GJØR PORTEN VID»
Slik lyder tittelen på en gammel salme. Hva betyr det å gjøre døren høy og porten vid? Det betyr i alle fall ikke å nekte noen å si sin mening eller å dele sitt perspektiv

- det vil jo være å gjøre døren lav og porten trang. Men kanskje frilynt betyr å gjøre døren høy, og porten vid, slik at det blir en skole med plass til alle, også med forskjellige meninger? Mange mener begrepet «ytringsfrihet» blir brukt som en unnskyldning for å kunne ytre stygge ting. Men ytringsfriheten er jo ikke absolutt. Det finnes lover som skal beskytte mot blant annet trakassering, diskriminering og trusler. På en folkehøgskole som har danning som mål, er det jo også viktig å lære å uttrykke seg dannet, om det så er i den levende samtalen på skolen, eller i sosiale medier på nettet.

«WOKE»
Det skyller en wokebølge over landet. Den har kommet i fast følge med iden-titetspolitikk, og har - som så mange an-dre trender Norge har importert – sin opprinnelse i USA. Det er veldig mye bra i denne bevegelsen, for eksempel erkjen-nelsen av at mange mennesker historisk har blitt, og fremdeles blir, diskriminert på grunn av hvem de er. Det finnes en stor og privilegert gruppe som ikke skjønner hvor privilegerte de er, og mange under-privilegerte grupper i samfunnet som blir diskriminert på grunn av kjønn, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, hudfarge, funksjonsnedsettelse, religion, sosioøkon-omiske forhold og mye annet. Wokebeve-gelsen vil ha slutt på denne diskriminerin-gen, og på at noen er privilegerte og andre ikke. Det er et ønske om en mer tolerant og inkluderende verden med plass til og respekt for alle, og hvor alle kan føle seg trygge. Det er en god intensjon.

BAKSIDEN AV MEDALJEN
er at woke også kan være en bevegelse som henger ut sine meningsmotstandere, som snevrer inn hva som er lov å si og hvem som skal ha lov til å snakke, hvilke ord man skal bruke og ikke bruke, hvilke meninger som er de riktige og hvilke som ikke er det. Den vil fjerne kunst, historie og litteratur som kan oppleves som diskriminerende i dag, eller i det minste advare om mulig undertrykking av en underprivilegert gruppe slik at alle føler

seg trygge. Dette kan fort bikke over til å bli både snevert, historieløst, autoritært og intolerant - altså det motsatte av det som var intensjonen. Og det kan true demokratiet. Det er interessant å diskutere innhold av ord og uttrykk, og det er dan-net å la være å bruke ord som sårer eller krenker. Men det er nødvendig å bevisst lete etter feil ord hos andre overalt og hele tiden, for deretter å kunne klistre stygge merkelapper på folk, og henge dem ut som dårlige mennesker.

MENNESKE FØRST
Er woke-bevegelsen og identitetspolitik-ken mer opptatt av å gruppere mennesker etter hva som skiller oss, heller enn å lete etter det som forener oss? «Menneske først, kristen så», er et velbrukt Grundt-vig-sitat. Det har forresten blitt sagt at begrepet «frilynt» står i motsetningsfor-hold til ordet «kristen». Det gjør det ikke nødvendigvis, uten å gå nærmere inn på det her. Uansett: Vi kan la oss inspirere av Grundtvig og si: «menneske først – i alle fall».

HVA VI SNAKKER OM NÅR VI OM VI SNAKKER OM FRILYNT
Det vi snakker om, er altså at det er stort å tenke rett, men det er større å tenke fritt. Det er stort å snakke rett, men det er større å snakke fritt. Det skal være høyt under taket i folkehøgskolen. Vi skal ønske mangfoldet velkommen, i alle sine farger og fasonger – også meningsmang-foldet. Og:
Menneske først - alt det andre etterpå.

Av Haldis Brubæk,
rektor Romerike folkehøgskole

ALT VI IKKE ER

Om å være en nektelse, hester på sykkel, danske formaninger og uutnyttet potensial.

**Tekst: Eirin Høiseeth,
informasjonsrådgiver i IF**

Vet elevene dine at de går på en frilynt folke-høgskole? Det føles litt frekt å spørre. Men etter å ha jobbet med frilynt folkehøgskole et år, har jeg begynt å lure litt. La meg forklare.

Å VÆRE ELLER IKKE VÆRE.
Jeg har fått i oppdrag fra IF-styret å jobbe med frilynt kommunikasjon. «Lykke til», sier folk. «Det der frilyntbegrepet har vi prøvd å definere i 100 år, minst.» Det er komplisert. Men et sted må man starte.

For hva vet folk egentlig om «frilynt folke-høgskole»? Jeg gjorde en høyst uformell under-søkelse blant mine normalt ganske opplyste Facebook-venner. Og de svarte. Og alle, inklu-dert tidligere folkehøgskoleelever og -stipendi-ater var skjønt enige: En frilynt folkehøgskole er en skole som – hold dere fast – IKKE er kristen!
Det var jo ikke så opplysende. Men det kun-ne jo hende at det er mine venner som ikke har fulgt med i timen. Så jeg spurte Jodel – en anonym plattform for unge mennesker. Tilba-

kemeldingen var unison: At en folkehøgskole er frilynt betyr at den ikke er religiøs. Ja, man kunne nesten forstå det som noe anti-religiøst – ikke helt heldig når frilynt folkehøgskole favner folk med alle slags livssyn.

«Disse folkene har kanskje ikke så mye innsikt», tenkte jeg og spurte målgruppen, følgerne til *Frilynt folkehøgskole* på Instagram. Men den gang ei. Konklusjonen var den samme: En frilynt folkehøgskole er IKKE en kristen folkehøgskole.

Ingen sa et ord om humanistiske verdier, toleranse, likeverd, demokrati, solidaritet, dannelse eller folkeopplysning. 150 år med verdibasert arbeid redusert til en nektelse. Ingen kan si hva vi er, bare hva vi IKKE er. Det blir litt som å si at en hest ikke sykler. Det stemmer, men det sier ikke så mye om hesten.

HVORDAN OMTALER VI OSS SELV?

Så hvor kommer dette inntrykket fra? Folkehøgskole.no er ikke så opplysende. Der står det: «De frilynte folkehøgskolene har verdigrunnlag som ikke tar utgangspunkt i ett bestemt livssyn.» Nok en definisjon som sier lite om hvem vi faktisk er.

«Så hva med skolene?» tenkte jeg. «De står jo friere til å definere selv hva de står for, uten å ta hensyn til den felles kommunikasjonen.» Jeg gikk igjennom alle de frilynte skolenes beskrivelse av seg selv i folkehøgskolekatalogen og på folkehøgskole.no, og ble igjen litt nedslått.

Bare cirka halvparten av skolene beskriver seg selv som frilynte. Og av dem er det få som forklarer hva det betyr. Begrepet er mer som en avmerkingsboks i en boliganonse: «Det er en frilynt skole med fin beliggenhet». Der hvor skolene definerer hva det vil si å være frilynt, kobles det ofte til den kjente nektelsen: «Vi driver uavhengig av religion og har plass til alle». En kan ane usikkerheten rundt definisjonen, for også der skolene skriver godt om eget verdigrunnlag, knyttes det sjelden til det frilynte.

Kort oppsummert er vi ikke så flinke til å opplyse om hvem vi er, eller hva det betyr, og da er det kanskje for mye forlangt å forvente at andre skal vite det også?

VET ELEVENE DIN EGEN DE GÅR PÅ EN FRILYNT FOLKEHØGSKOLE?

DEN GODE SAMTALEN

Tross at denne undersøkelsen nok ikke står seg i en fagfelle vurdering, tror jeg du som leser kjenner deg igjen. Du har hørt det før. Og kanskje har du også selv tydd til det raske svaret: Frilynt folkehøgskole er motsatsen til den kristne grenen.

Heldigvis trenger vi ikke det raske svaret i folkehøgskolen – vi har tid til å prate sammen. Så da dukker det ubehagelige spørsmålet opp igjen: Vet elevene dine at de går på en frilynt folkehøgskole? Søren, vet alle de ansatte at de jobber på en? Snakker dere om verdigrunnlaget i hverdagen?

Jeg gjetter på at beskrivelsen som nylig kom inn til folkehøgskolenes Instagram er betegnende: «Kan dere skille mellom innlegg fra kristne og *vanlige* folkehøgskoler?» Vi driver folkehøgskole – vanlig, frilynt folkehøgskole. Verdigrunnlaget ligger til grunn for alt vi gjør, og gjennomsyrrer skolehverdagen. Dermed blir det sjelden kommunisert spesifikt.

Noe annet kan virke påtatt. Jeg husker hvor irriterende vi syntes det var da Sund-rektor Anders Stenvig på død og liv skulle snakke om dannelse og Grundtvig, når vi elevene aller helst ville finne ut hva som var til middag. Likevel, så satt hans danske formaninger fortsatt i ryggmargen (Stenvigs, ikke Grundtvigs), lenge etter at middagen var fortært.

For er det ikke en del av dannelsen å lære om skoleslaget, dets historie og verdisyn? Bør vi ikke gi elevene ord som favner den opplevelsen de har? Vil vi ikke være noe mer enn en nektelse?

POTENSIAL

Ja? Så bra da, for dette er ikke en klagesang! At vi har litt å gå på i egenomtalen, er på mange måter en positiv nyhet. Vi har et utnyttet potensial for å ta eierskap til det frilynte. Vi vet allerede at elevene har positive assosiasjoner til frilynt-begrepet og gjerne søker seg til en frilynt skole. Det er positivt å være tolerant og ha et åpent sinn. Begrepet er vårt og vi kan fylle det med mening.

Hvis vi tar oss tid til å snakke med elevene om hva vi står for som frilynt folkehøgskole, så kan vi hvert år sende fra oss 4000 ungdommer som vet at den gode, dannende opplevelsen de har hatt, ikke har vært tilfeldig. Fellesskapet de anbefaler videre, har de fått på en frilynt folkehøgskole.

EN UTFORDRING

Vi skal bli flinkere til å si at vi er frilynte i alt vi gjør fra Informasjonskontoret – vi starter blant annet med dette magasinet. Og vi håper å inspirere skolene til å bli enda tydeligere i sine egne kanaler.

Men i mellomtiden, kan du jo gjøre et eksperiment: Spør på morgensamling om elevene dine vet hva det betyr at de går på en frilynt skole. Og hvis de ikke gjør det, kanskje det er på tide å ta praten?

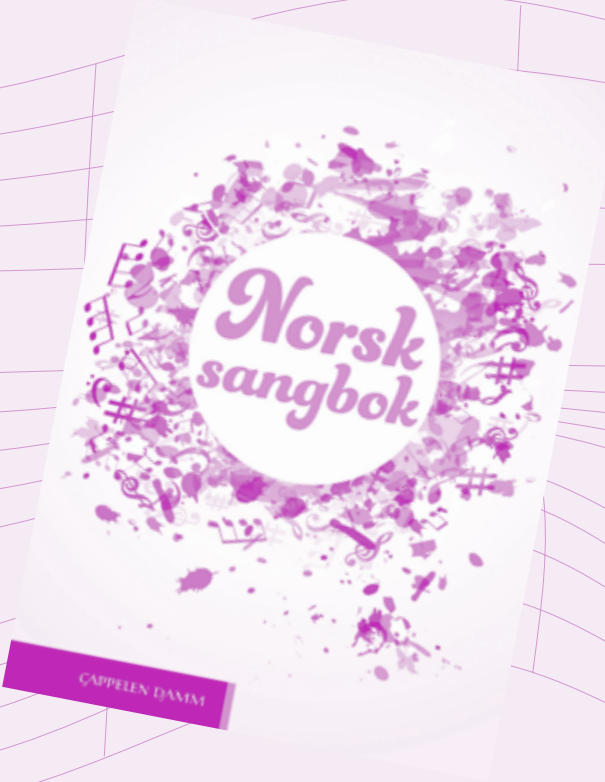
NY SANGBOK!

Endelig er ny sangbok klar for levering! Vi retter en stor takk til sangboknemnda for å utrettelig ha arbeidet denne frem, til tross for at det ikke har vært mulig å møtes fysisk for å møtes sammen i pandemiåret. Sangboknemnda for Norsk Sangbok i 2021 er: Rør Bøye fra Seljord fhs., Heidi Granlund fra Toneheim fhs., Arild Sveum fra Elverum fhs. og Trond Instebo fra Hardanger fhs. Nemda sier om boken:

SANG ER VIKTIG!

Sang utløser lykkehormoner, dopaminer og endorfiner. Sang sammen med andre styrker følelsen av felleskap. Elever som søker seg til folkehøgskolen har stor sannsynlighet for å treffe sangglade ansatte som gjerne synger på morgensamlinger, fester, seremonier, hytteturer, møter og i alle slags undervisningssituasjoner der det er mulig. «Norsk sangbok» har en sentral plass i dagliglivet på mange folkehøgskoler og i andre sangglade miljøer. Denne utgaven av boka ønsker å støtte opp om dette. Ei sangnemd med fire medlemmer som alle har lang erfaring med sang både i og utenfor Folkehøgskolen har gjort utvalget i denne boka. Fokuset har vært på norske og nordiske artister, komponister og tekstforfattere. I kategorien musikal, som fremdeles har internasjonalt repertoar, har vi ønsket å finne oversettelser til norsk og nynorsk. Slik sett er det blitt i enda større grad en «Norsk sangbok.»

Forbundet gir skolene over hundre kroner rabatt per bok, som gir en pris på kr. 485,-. Bestilling sendes til: fredrik@folkehøgskole.no

Angelina Christiansen

NOTERT - FRILYNT

DET FRILYNT LIGGER NÆR DET UDOGMATISKE

Folkehøgskolen vil ikke misjonere for en ideologi, et bestemt partipolitisk eller religiøst syn, men gi eleven sjanse til å reflektere over og bygge opp sitt eget syn. Slik ligger det frilynte nær det antiautoritære og det udogmatiske. Å frigjøre seg fra seg fra fastlåste læresetninger er en måte å bli myndig på. Altså er det frilynte en viktig del av allmenn dannning, og begrepet vil alltid være aktuelt.

Olav Klonteig

FRILYNT I MARKEDSFØRINGEN

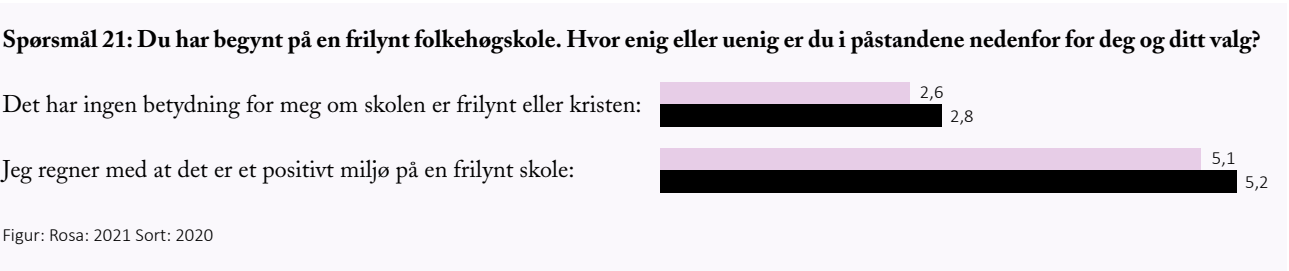

Folkehøgskolene er et verdibasert skoleslag. Det betyr at skolens og skoleslagets verdier er, og bør være, sentralt i kommunikasjon og markedsføring. Men hvordan står det til med frilynt i markedsføringen?

Om man går igjennom de 50 frilynte folkehøgskolens informasjonsmaterieell så finner man at langt fra alle nevner at de er frilynte. På folkehøgskole.no er det flest som bruker ordet frilynt. Det er vesentlig færre som gjør det i sosiale medier.

KANAL	ANTALL FRILYNT SKOLER SOM BRUKER ORDET FILYNT I EGEN OMTALE
FOLKEHØGSKOLE-KATALOG	23
FOLKEHØGSKOLE.NO	30
FACEBOOK	20
INSTAGRAM	3
YOUTUBE	4

Det er synd for elevene på de frilynte folkehøgskolene har et svært positivt forhold til det at skolen deres er frilynt. Her er tall fra Skolestartundersøkelsen i år. På en skala fra 1 til 6 så er det få som mener skolens verdigrunnlag ikke har noen betydning, men nesten alle regner med at det et positivt miljø på en frilynt folkehøgskole

Og på spørsmål om hva som var de viktigste grunnene til at de valgte akkurat den skolen de valgte så var svaralternativet «Fordi dette er en frilynt folkehøgskole» den nestviktigste grunnen etter linjevalget.

FRILYNT ER ET VANSKELIG BEGREP

Når vi spør frilynte folkehøgskoler om hvorfor de ikke roper ut fra hustakene at de er frilynte så får vi ofte som svar at «frilynt er et vanskelig begrep».

Det er det vanskelig å si seg uenig i. Det har vært utallige samlinger sentralt og lokalt der man har stått med gule lapper og planser fylt med fyndord for å beskrive dette vanskelige ordet; frilynt. Det blir fort en vond sirkel. Siden ordet er ukjent for mange så unnlater man å bruke det og dermed blir det enda mindre kjent for folk.

FRILYNT ER IKKE EN NEGASJON

Det meste av vår felles markedsføring skjer i samarbeid med Informasjonskontor for kristen folkehøgskole. I vår felles markedsføring nevnes det at det finnes 50 frilynte folkehøgskoler og frilyntbegrepet brukes flere steder.

Dessverre har beskrivelsen av hva frilynte folkehøgskoler til nå stort sett vært at de ikke er kristne eller at de ikke har kristne

organisasjoner som eiere. Frilynte folkehøgskoler beskrives ikke som hva de er, men som hva de ikke er.

Frilynt folkehøgskole er ikke et fravær av noe – vi er ikke en negasjon! I tillegg stemmer det ikke at frilynte folkehøgskoler ikke også kan ha kristne verdier eller ha kristne organisasjoner som eiere. Opp igjennom frilynt folkehøgskoles historie har vi flere eksempler på skoler som hadde nettopp dette.

BASERER SEG PÅ HUMANISTISKE VERDIER

Vi har jobbet med å lage bedre beskrivelser av hva frilynt folkehøgskole er i vårt felles informasjonsmaterieell. Dette er en pågående prosess, men i Folkehøgskolekatalogen har vi landet på følgende formulering: Frilynte folkehøgskoler baserer seg på humanistiske verdier Dette er ingen perfekt beskrivelse av frilynt folkehøgskole. Her kunne man beskrevet *hvilke* humanistiske verdier frilynt folkehøgskole baserer seg på. Men

det er et steg framover i forhold til å være en negasjon.

Når de enkelte frilynte folkehøgskolene skal beskrive seg selv så det være lurt å nettopp beskrive hvilke humanistiske verdier skolen baserer seg på. Hva er viktig akkurat hos dere? Hvorfor er det viktig? Hvordan kommer det til uttrykk i skolehverdagen? Og, ikke minst, hva tar elevene deres med seg hjem?

Ordet frilynt er kanskje et rart og ukjent ord for mange ungdommer, men da er det bare desto mer grunn til å bruke det aktivt og til å fylle det med innhold. For selv om det kan oppleves som rart så er det tydelig at det også oppfattes som positivt.

Det hadde derfor vært flott om neste års oppstilling av bruk av ordet frilynt på de frilynte folkehøgskolene ga full pott. At alle frilynte folkehøgskoler stolt slo seg på brystet med at det nettopp er frilynte de er.

Av Dorte Birch,
Daglig leder Informasjonskontoret for folkehøgskolen

NOU: INNSPILL FOLKEHØGSKOLEUTVALGET

satt av kunnskapsdepartementet. Vi skal blant annet diskutere Faglig frihet og statlig styring, og har fått disse problemstillingene:

- Hva legger utvalget i begrepene faglig frihet og folkehøgskolenes særegenhet?
- Hvilke konsekvenser har denne forståelsen for innholdet i formålsparagrafen? Er paragrafen mangelfull eller dekkende?
- Bevares folkehøgskolenes faglige frihet best gjennom fravær av reguleringer eller gjennom statlige reguleringer som definerer skolenes handlingsrom?
- Hva er risikoen ved å styre for lite?
- Hva er risikoen ved å styre for mye?
- Er det OK om en folkehøgskole tilbyr utdanninger som tar sikte på å kvalifisere elevene for videre utdanning eller arbeid?

Jeg lurer på hva du mener? Kom med innspill slik at vi kan diskutere dette sammen, og slik at jeg får gode argumenter inn i diskusjonene i utvalget.

Det er nå også mulig å gi innspill til NOU-arbeidet på utvalgets egen nettside: <https://nettsteder.regjeringen.no/folkehøgskoleutvalget>.

På denne siden kan du lese Folkehøgskoleutvalgets mandat og se hvem som er med.

Utvalget skal blant annet se på folkehøgskolenes samfunnsoppdrag og hva som kjennetegner god faglig kvalitet i folkehøgskolene.

Astrid Moen er representant i utvalget fra frilynt side, sammen med Gunnar Birkeland fra kristen side.

ØK

→ FRA DEN ANDRE SIDEN: Å FINNE DET UNIKE

Googler du begrepet frilynt, får du opp tre muligheter: En forklaring forankret i det organisatoriske og historiske; den frilynte folkehøgskolen og i ungdomsteatrene, i ideen om fritenkeren og i ordet «udogmatisk». Det høres ganske vakt ut, og gjør det vanskelig å finne begreper og terminologier som fanger opp noen verdier som er spesifikt «frilynte» i motsetning til «kristelige». Hvis Google har rett, har det kristelige en kilde for verdiene sine, mens det frilynte kan gå hvor det vil.

Av Geir Ertzgaard,
assisterende rektor ved Svalbard folkehøgskole og styremedlem i NKF

Når jeg snakker med venner på frilynt side får jeg høre nettopp dette: Man klarer ikke å definere verdier som er unike, eller sagt på en annen måte: De fungerer ikke som markører mellom «oss» og «de andre», lest som den frilynte folkehøgskolen (oss) og den kristelige folkehøgskolen (de andre). De fungerer heller ikke så godt som signaler ut mot samfunnet, fordi de ordene man finner fram til bare blir en speiling av de ordene samfunnet bruker og er enige om, alle vi som ikke beveger oss ut i ytterkantene. Det er heller ikke så mye drahjelp i hjemmesidene til Folkehøgskoleforbundet (FHF) eller Informasjonskontoret for folkehøgskolen (IF), som bruker en negasjon for å forklare seg selv:

«Skoler som ikke tar utgangspunkt i et bestemt livssyn». Men må man ta utgangspunkt i livssyn da? Kan man ikke ta utgangspunkt pedagogisk, politisk syn, i et livssynsnøytralt syn, i et verdiåpent syn? Må man tenke i de faste kategoriene som vi alltid gjør? Derfor syns jeg det er en liten tankevekker når frilynt folkehøgskole velger å ta utgangspunkt i begreper som er fellesnevner for oss alle, de tingene som ikke gjør dere unike. Den kristelige folkehøgskolen har gjort et annet valg: Vi tar ikke utgangspunkt i ideologi, men i teologi, vi er ikke frilynte nettopp fordi vi ér dogmatisk, og våre dialoger tar utgangspunkt i allerede definerte verdier, forankret i teologien. Det

betyr ikke at vi ikke forstår eller verdsetter at mennesket er fritt, og har friheten og retten til å velge sine egne svar. Vi har bare funnet et fellesskap i noen svar som vi tror er gyldige. I begrepet frilynt ligger altså tanken om at man er udogmatisk, og at det er dét man står for. Hvis man vil formidle definerte sannheter, beveger man seg vekk fra det udogmatisk – er man da lenger frilynt? For hva er poenget med verdier? At det er noe man står for, og at i dette ligger et ønske om videreformidling. Den frilynte folkehøgskolen og frilynthet forent kun i denne tanken: Vi har ingen dogmer. Din tanke er fri.

DIALOGEN

Mens vi på vår side av gjerdet dyrker enheten, dyrker dere mangfoldet. Vi dyrker vår frihet innenfor rammer som vi har valgt selv, mens dere dyrker en frihet utenfor disse rammene. Dere har friheten til å la de tusen blomster blomstre (nei, ikke tenk Mao), til for eksempel både å være kristelige og humanistiske, politiske og, religiøse og agnostiske – nesten ad infinitum, men felles for oss er at vi alle er dialogiske. Mens vi diskuterer ut fra et fast punkt som kan bevege verden, er deres dialog en dialog som skal finne faste punkt for den enkelte i samspill med samfunnet.

Når jeg skriver dette, tenker jeg at det er mange i frilynt folkehøgskole som vil stusse. For vi står da for noe, vi har da verdier, vi har da noen læresetninger for livet som vi står for? Som en som lever i den kristelige folkehøgskolen tenker jeg jo også det: Klart dere har definerte eller udefinerte dogmer som dere navigerer etter – som enkeltmennesker og som skoler. Men friheten gir dere rom til å tre inn i de rommene dere selv velger. Men kanskje frilynt ikke er det ordet som dekker det dere er? Selv Grundtvig var dogmatiker, han forfektet fellesskapet, det nasjonale og det nordiske, han hadde sterke meninger om hva som var det beste for eleven. Og dogmet var at disse sannhetene lå gjemt i det talte ordet og i kirken og sakramentene. Men det som kjennetegner frilynt-begrepet er nettopp den tanken at hver især er fri til å tenke sin egen tanke, fri til å bære sitt eget lynne, fri til å leve sitt eget liv uten at den skal defineres i gitte rammer.

EN LITEN UTFORDRING

I de forsøkene jeg har sett, opplever jeg at man i definisjonen av det frilynte definerer også den kristelige folkehøgskolen. Noen vil da si at dette bekrefter at det er kunstig skille mellom de to grenene. Men for meg er dette skillet er forankret teologisk – i den forstand at den identiteten man som bevegelse har, er forankret i teologien, ikke i dialogen eller i demokrati og dannelse, og mens vi på den kristelige siden har en forankring i det felles teologiske, har ikke frilynt denne begrensningen.

Derfor vil jeg utfordre: Let etter det som er unikt for dere, ikke det som vi er felles om. Verken demokrati, dannelse det nasjonale skiller oss. Vi skilles heller ikke i synet på hva danning er. Det som skiller oss er at noen av oss har valgt å forenes ut fra teologi, mens dere velger å fristille dere. Dere har en enorm frihet og fritt leide til å definere akkurat som dere vil hva dette unike er, innenfor de rammene som er felles for oss alle. Vår identitet er at vi er skapt i Guds bilde, unikt for dere er at dere selv kan få definere deres identitet. Da er vi midt i vår tids største eksistensielle spørsmål: Hvem er vi, hva betyr det å ha en identitet, hvordan finner man fram til denne identiteten? Hvordan skal man forholde seg til de svarene hver enkelt finner i møtet med det fellesskapet og det samfunnet den enkelte lever i? Dere lever tett opp mot søken etter identitet, den frieste søken som fins, og dere lever tett opp mot endringene – altså en orientering mot identitetssøken og en orientering mot det å være i forkant av endringene samfunnet lever i.

Å UTFORSKE MULIGHETSROMMENE

Jeg våger meg til å hevde at frilynt folkehøgskole nettopp ikke trenger en samlede definisjon ut over de begrepene jeg har vært inne på, og at dere har en unik frihet og mulighet til å utforske og utvikle forskjelligheten, å utforske mulighetsrommene som oppstår når man finner fram til en virkelighetsbeskrivelse, og dere er ingen svarskyldige fordi svarene ligger hos den enkelte.

Er dogmefritt verdifritt? Er dogmefritt anarkistisk eller nihilistisk?

Nei, ikke hvis man tenker at friheten har en retning. Det er stor forskjell på frihet fra og frihet til. Det er måten man ser på friheten som er avgjørende: Det dogmefrie og det frie er noe positivt, noe byggende, det er en tro på menneskets muligheter. Så kan det humanistiske forankres i det religiøse, i det ateistiske, i kulturen – i hvor man vil, så lenge det bygger menneskers identitet. Men hvis jakten på begrepene og verdiene tvinger en inn i et forsøk på å «være som de» uten å «være som de», ender man opp i det å bli dogmatisk. For meg er friheten den frilynte folkehøgskolen nettopp har enten friheten til å fristilles fra dogmene, eller å være noe annet enn det dere sier dere er.

Så skjer det noe morsomt: Jeg søker etter «meaning», og får som svar: Error, the minimum length of a meaning has to be 50 characters long. Kanskje trenger dere mer enn 50 tegn på å si hvem dere er, kanskje trengs det ikke. Jeg tror ikke dere trenger så mange ord.

 Lik Folkehøgskoleforbundet på Facebook

HOLD DEG OPPDATERT

Folkehøgskoleforbundet
holder deg oppdatert på
www.frilyntfolkehogskole.no
og Facebook: Folkehøgskoleforbundet

*Arbeidslivet*RIKTIG TILSETTING OG
LØNNSPLASSERING
FOR LÆRERE

Av Knut Simble,
tidligere generalsekretær i Folkehøgskoleforbundet

Hovedregelen i skoleverket er at det kreves pedagogisk utdanning for å kunne få fast tilsetning, jfr. Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa § 10-1. Kravet i opplæringsloven er absolutt, og det er denne loven som gir arbeidsgiver hjemmel til å tilsette søkere uten pedagogisk utdanning midlertidig for ett år.

I Forskrift til lov om folkehøgskoler § 15 åpnes det imidlertid for at styret ved den enkelte folkehøgskole kan fravike dette kravet slik at ”Ved behov kan tilsetning også skje på grunnlag av kvalifikasjonskrav den enkelte skole stiller”. Vi oppfatter dette slik at kravet til pedagogisk utdanning i folkehøgskolen ikke er absolutt, og at midlertidig tilsetning derfor reguleres av Arbeidsmiljølovens bestemmelser.

FHF er av den oppfatning at om styret ved skolen finner å kunne foreta tilsetning uten at søkeren tilfredsstiller kravet i opplæringsloven, men altså finner søkeren kvalifisert, så må vedkommende også få lønn etter utdanning. FHF som skal ivareta undervisningspersonalets lønns- og arbeidsvilkår vil undergrave hele kompetanselønssystemet om man aksepterer at medlemmer med høyere utdanning lønnes som ufaglærte. Om arbeidsgiver ønsker å inngå avtale med den tilsatte, ved å tilrettelegge for at vedkommende innen en gitt tid fullfører pedagogisk utdanning, er dette i tråd med FHF ønske om at alt undervisningspersonalet i folkehøgskolen skal ha pedagogisk utdanning, men vi mener altså at dette ikke innvirker på lønsplasseringen. Dette er også regulert i vedlegg 1 til Landsoverenskomst for Utdanning (Virke) og i vedlegg 6 til Hovedtariffavtalen (KS) hvor det heter: ”De som fyller de faglige kravene og har fag som er med i lære-

Sekretariatet i Folkehøgskoleforbundet får ofte spørsmål fra medlemmer og fra skoleledere om gjeldende lov- og avtaleverk i forbindelse med lønsplassering av lærere uten godkjent pedagogisk utdanning, samt hvilke krav som skal stilles for å kunne få fast tilsetning.

planene for vedkommende skoleslag, ved midlertidig eller fast stilling på vilkår eller vikartjeneste, får minstelønn som om vedkommende hadde fullført sin utdanning i sin helhet.”

Jeg vil også i denne anledning nevne Utdannings- og Forskningsdepartementets (nå Kunnskapsdepartementet) rundskriv F-025-03 som omhandler forskriftsbestemmelser for lærerkompetanse, til grunn- og videregående skoler. I nevnte rundskriv omtales følgende endring i § 14-1 i forskrift til opplæringsloven:

§ 14-1 åpner for at det ved tilsetning i ordinære lærerstillinger i skoleverket også kan vurderes søkere med annen pedagogisk bakgrunn enn den som er beskrevet i universitets- og høgskoleloven § 54b. Betingelsen er at denne andre pedagogiske bakgrunnen kan sies å tilsvare kravene i universitets- og høgskoleloven § 54 b. Skoleeier må i slike tilfeller vurdere om en søker både gjennom annen pedagogisk utdanning og praksis har slik tilsvarende bakgrunn. Departementet mener at personer som ikke har alternativ pedagogisk utdanning, men kun pedagogisk praksis, bør kunne vurderes å ha slik tilsvarende pedagogisk kompetanse som nevnt i § 14-1 første ledd, dersom de har minst fem års reell undervisningspraksis og dersom skoleeier samtidig har forsikret seg om at vedkommende har den nødvendige teoretiske pedagogiske innsikten.

Folkehøgskoleorganisasjonene har fått informasjon fra UDF (nå Kunnskapsdepartementet) om at denne forskriftsendringen fra 2003 også skal gjelde ved tilsetninger på folkehøgskoler.

FRILYNT FOLKEHØGSKULE HAR EIT
SÆRSKILT TILBOD SOM ER VÅRT

Dette nummeret av «Folkehøgskolen» er eit temanummer og eit bidrag inn i ordskiftet omkring omgrepet «frilynt».

IF-kontoret har sett i gang eit prosjekt der ein siktar på å sette ord på kva frilynt betyr i dag. Folkehøgskuleforbundet blir også invitert inn i og tar del i prosessen og diskusjonen. Frilynt folkehøgskule har behov for å definere sine verdiar og ideal klart og sjå kva konsekvensar dette får for vårt samfunnssyn og skulesyn. For informasjonskontoret er dette viktig for å drive marknadsføring, slik at det er klart for nye søkarar kva vi står for og kva ideal vi held høgt.

Den frilynt rørsla på andre halvdel av 1800-talet hadde mykje å kjempe for. Dei var liberale og radikale både i sitt samfunnssyn og si tilnærming til religion. Vi kjenner mange eksempel på menneske som var svært kunnskapsrike og kjempa for allmenn opplysning og ein ny samfunnsorden. Dei var viktige bidragsytarar i danninga av eit nytt demokrati og ei norsk nasjonalkjensle. Både lokalt og nasjonalt vart denne rørsla møtt med mistanke og motstand. Nye radikale idear om korleis samfunnet kunne organiserast genererte ein skepsis som igjen førte m.a. til opprettinga av amtsskulane og seinare dei kristne ungdomsskulane. Dei som stod i stormen ofra mykje og måtte tole både kritikk og motstand.

Den ufridomen som dei frilynte og radikale kreftene protesterte mot på 1800-talet er ikkje like lett å sjå i dag. Problema er både på eit globalt nivå, og har ei digitalt perspektiv. Verda er meir komplisert og nyansane er mange. Det er såleis vanskelegare å sjå både kva ein har å kjempe for og å finne dei gode løysingane. «Folkelig danning» er i vårt nye prinsippprogram m.a. definert som evnen til å vere merksam på den verda vi lever i. Når mange av våre skular tar med elevar på reiser rundt om i verda, og nyttar «Globalvettreglane» som vegvisar skulle det ikkje vere vanskeleg å sjå at mange stader er demokrati og ytringsfridom under press, og det menneskesyn vi held høgt i folkehøgskulen er ikkje like verdsett overalt.

Dei som var aktive i den frilynte rørsla på 1800-talet tok konsekvensane av det dei lærte og meinte om si eiga samtid. Dei stod i ein kulturkamp. Dersom vi redefinerer og klargjer ordet «frilynt» i dag og tilfører det verdiar som vi meiner er viktige, bør dette også få inspirere oss til å vere klare på kva vi vil stå for, stå opp for, og markere i dag. Eg kan slutte meg til Roar Rønning si poetiske formulering: «*Frilynt folkehøgskule har eit særskilt tilbod som er vårt, og som er brød og vin i samtid og niste inn i framtida.*»

Einar Opsvik,
leiar i Folkehøgskoleforbundet

NY NESTLEIAR I FOLKEHØGSKULEFORBUNDET

Styret i Folkehøgskuleforbundet har hatt sitt første ordinære møte med fysisk samling etter landsmøtet i juni. Styret har konstituert seg og valt Kristin Smith til ny nestleiar. Kristin har ei lang karriere bak seg på Ringerike folkehøgskule. Ho er i dag tilsett der som administrasjonsleiar. Kristin har også god erfaring frå fleire periodar med styrearbeid i Folkehøgskuleforbundet. Gruppa som har arbeidd med vårt nye idé- og prinsippprogram har hatt Kristin som ein aktiv medlem. Ho har også deltatt i ordsiftet i bladet «Folkehøgskolen» med klare meiningar om m.a. sosialpedagogisk arbeid og om disiplinærsaker.

REKRUTTERING

Styret arbeider i første omgang med å lage handlingsplan for dei komande to åra. Med utgangpunkt i prinsippprogrammet blir arbeidsoppgåver konkretisert. Styret har mange saker å ta tak i, der det overordna er å ivareta og formidle folkehøgskulen sine idear, tenking praksis og pedagogikk. Det er også eit konkret og viktig arbeidsmål dei komande åra, å rekruttere fleire medlemmer. Her har forbundet eit stort potensiale og ei utfordring. Det er viktig at medlemsmassen aukar, at vi står lojalt saman både i ideologiske, verdimessige og i alle saker knytt til medlemmene sine rettar i arbeidslivet. Dette er goder for alle medlemmer.

JUBILEUMSMARKERING PÅ SOGNDAL FOLKEHØGSKULE

Sogndal folkehøgskule er ein av dei eldste skulane i Norge, og feirar 150-års jubileum i november 2021. Dette blir markert med jubileumsmiddag der elevar, repr. frå Sogndal kommune, repr. frå høgskulen på Vestlandet, tidlegare og noverande tilsette blir invitert. Det er planlagt eit fyldig program med kulturinnslag, talar og bidrag frå årets elevar. Folkehøgskuleforbundet er invitert til jubileet og vil kome med ei helsing til skulen.

MEDLEMSFORDELER KORT FORTALT:

Engasjement i lønns- og arbeidsforhold: Folkehøgskuleforbundet gir sine medlemmer mulighet til engasjement og innsats for å bedre egne og arbeidskollegers lønns- og arbeidsforhold.

Kurstilbud i Folkehøgskuleforbundet: Folkehøgskuleforbundet tilbyr medlemmer og tillitsvalgte gratis kurs og skoling i tariff- og forhandlingskunnskap, arbeidsrett og tillitsvalgtarbeid.

Forsikringsordninger: Folkehøgskuleforbundet tilbyr medlemmene gunstige forsikringsordninger i samarbeid med Utdanningsforbundet og Tryg Forsikring.

Fortløpende informasjon: Som medlem i Folkehøgskuleforbundet får du fortløpende informasjon om tariffsaker og andre forhold som berører din arbeidssituasjon. Dette skjer gjennom tillitsmannsapparatet, elektronisk nyhetsbrev, Folkehøgskuleforbundets hjemmesider og medlemsbladet «Folkehøgskolen».

Utvalg for alle: Folkehøgskuleforbundet har etablert utvalg for lærere, utvalg for praktisk personale og et skoleutviklingsutvalg. For rektorene er det etablert et eget landsdekkende lokallag.

Vil du vite mer:
frilyntfolkehogskole.no/fhf/medlem/

TRØNDERMØTET

Generalsekretær Angelina Christiansen, leiar Einar Opsvik og redaktør for bladet Øyvind Krabberød fekk gleda av å bli invitert og ta del i «Trøndermøtet», møtet for distrikt 2; skulane i Trøndelag. Dette er eit tradisjonsrikt arrangement og det var i år lagt til Nordmøre folkehøgskule 11. og 12. oktober. Arrangementet vart stødig leid av rektor Kristian Lund Silseth som hadde sett saman eit program med både alvor og aktivitet. Etter ei økt med informasjon frå folkehøgskulen sine sentrale organisasjonar fekk alle fagleg påfyll der temaet var «Det relasjonelle mellomrommet som handlingsrom». Førsteamanuensis Anne Torhild Klomsten frå NTNU, Institutt for pedagogikk og livslang læring, leverte ei engasjerande forelesing om verdien av å nytte samtalen som verkemiddel, sette ord på kjensler, og bygge og bruke gode relasjonar til alle elevar. «Den gyldne sko» er eit tradisjonsrikt arrangement det det blir konkurrert om ein vandrepokal mellom skulane. Sund fhs. gjekk av med sigeren i år. Det vart også festmiddag og konsert om kvelden, - og sosialt samvær til langt på natt.

Tirsdagen hadde deltakarane val mellom kurs eller fjelltur. Kurset «OPS – oppmerksom på selvmordstanker» gav ny kunnskap om korleis kvar enkelt kan bli merksam på å fange opp signal og yte hjelp til personar med sjølvmoordsfare. Det er tydeleg at det er svært verdifullt å møtast, og få både viktig fagleg påfyll og dele sine erfaringar med kollegaer på andre skular. Peder Morset fhs. arrangerer Trøndermøtet neste år.

LØNNSOPPGJØRET 2021

Vi er nå ferdig med sentrale forhandlinger for i år, svært forsinket. Årets lønnsoppgjør er et mellomoppgjør, det vil si at det kun er forhandlet om lønn. Det er i år avsatt midler til lokale forhandlinger på 1 %. KS var som alltid først ut, så de kommunale- og fylkeskommunale skolene er nå ferdig også med lokale forhandlinger. I Virke forhandlet man så for et resultat som korresponderer med KS. Skolene som er tilknyttet tariffområdet Virke har frem til 30. november på å forhandle seg ferdig lokalt.

Folkehøgskuleforbundet og Noregs Kristeleg Folkehøgskolelag bytter på å forhandle for praktisk personale, og på å delta med Utdanningsforbundet i Unio-sammenslutningen for undervisningspersonalet. I år forhandlet FHF's Angelina Christiansen for praktisk personale, mens NKS' Andreas Melberg deltok i forhandlinger for undervisningspersonalet sammen med Bjørn Sævareid fra Utdanningsforbundet.

TURNUSKURS

Vi er svært glade for at vi kunne invitere til kurs med turnusguru Svein Arne Thrana. Dette er et av de planlagte kursene som i fjor ble kansellert på grunn av koronapandemien. Vi fikk et skreddersydd kurs, hvor forskjellige typer inndeling og organisering av arbeidstid i folkehøgskoleåret var tema.

KURS FOR ELEVRÅDENE VED HORDALANDSKOLENE

Denne måneden samler hordalandsskolene for første gang sine elevråd til felles kursing. Åsane folkehøgskole er vertskap. Raf-tostiftelsen står for hoveddelen av programmet denne dagen, og FHF skal også bidra. Vi er spente på høre distriktets erfaring med en slik samling!

KURS FOR NYE LÆRERE - DEL 2

De som deltok på firedagers kurs for nye lærere på Folkehøgskoleuka, inviteres til del 2 av kurset 6. og 7. januar 2022. På oppfølgingskurset fyller vi på med inspirasjon til videre arbeid, og det settes av rom til å reflektere over hvordan den første tida som folkehøgskolelærer har vært. Kurset finner sted i tilknytning til forbundets lokaler i Brugata i Oslo.

Angelina Christiansen og Einar Opsvik

NYTT FRA IF

ELEVALL OG SØKNING

Elevtallene per 1. oktober endte opp som i fjor for IF-skolene. Vi jobber nå med å markedsføre neste års kurs. I oktober har vi fokusert på vårens halvtårskurs mens vi fra 1. november markedsfører helårskursene. Vi jobber for å få folk til å søke tidlig da vi ser at dem som søker tidlig sjeldnere skifter mening i løpet av sommeren i forhold til dem som søker utover våren og sommeren.

Handlingsplan IF 2022

ÅRSMØTE OG STRATEGI FRAMOVER

IF har sitt årlige årsmøte i november i forbindelse med Lederforum. I år legger IF fram en strategi for de neste fire årene. For første gang er denne strategien utarbeidet i samarbeid med IKF.

IF og IKF samarbeider om det meste av markedsføringen og en felles strategi har derfor vært ønsket lenge.

IF og IKF har også felles handlingsplan for neste år.

Dorte Birch

→ TIL MINNE: JOHAN ASBJØRN VARMEDAL

Ein heidersmann har lagt ned vandringsstaven.

Johan Asbjørn Varmedal sovna stille inn den 29. august 2021.

Johan var fødd den 11. juli 1927 på Grytøya ved Harstad. Han tok fireårig lærarskole i Tromsø frå 1945 til 1949, og her møtte han Birgitte som han blei gift med. Frå 1949 var han lærar ved fleire skolar i Nord-Noreg. Seinare tok han meir utdanning og vart lektor med historie mellomfag og pedagogikk hovudfag.

I 1957 vart han tilsett som lærar ved Skogn Folkehøgskole, og frå 1970 til 1983 var han rektor ved denne skolen. Frå 1985 til 1989 var han rektor ved Norsk Pensjonistskole (som no heiter Nestor) i Melsomvik, og frå 1989 og fram til pensjonsalder var han først skolesjef og så rådmann i Lurøy kommune i Nordland. I denne perioden var han konsulent for skipinga av Nordnorsk Pensjonistskole i Sømna.

I folkehøgskolen var han ei nyskapande kraft, og her fekk han realisert sine kreative idear. Tanken om integrering av alle aldersgrupper i samfunnet gjorde at han som rektor på Skogn Folkehøgskole var blant dei første som laga kurs for pensjonistar. Her fekk han prøve ut undervisningsopplegg tilpassa eldre, og då Norsk Pensjonistskole kom inn under Lov om folkehøgskolar, vart Johan rektor der. Dette var den første pensjonistskolen her i

landet, og det vart utført mykje viktig pionerarbeid med tanke på eldrepedagogikk og utvikling av kursopplegg for eldre. I dette arbeidet var Johan, sammen med kona, Birgitte, ein pådrivar og ei skapande kraft.

Som pensjonistar flytte Johan og Birgitte til Levanger og hadde nokre gode år sammen der. I 2009 døydde Birgitte, og det var ei stor sorg for Johan. Men som pensjonist heldt han fram som forelesar og inspirator på eldrekurs rundt om i landet. På den måten har han gjort alderdomen rikare og meir meningsfylt for mange.

Han var aktiv i mange organisasjonar som: Nasjonalforeningen for folkehelsen, Norsk Folkehøgskolelag, Foreningen Norden, Kulturveteranene i Norge og Rotary.

I 2004 vart han tildelt Kongens fortjenestemedalje i sølv.

Johan var med og utvida folkehøgskoletanken til å omfatte alle aldersgrupper og han sto trygt planta i det livssyn som Grundtvig har utforma i verset:

Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord,
som det jeg vilde ej med kongers bytte:
Opklaret gang i ædle fædres spor,
med lige værdighed borg og hytte,
med øjet som det skabtes, himmelvendt,
lysvåkent for alt skønt og stort hernelen,
men med de dybe længsler vel bekendt,
kun fyldestgjort af glans fra evigheden.

Takk Johan, for 60 års trufast vennskap og samarbeid. Fred med minnet ditt.

Jon Grønli

ÅPENHETSLOV FOR NÆRINGSLIVET

Prop. 150 L

(2020–2021)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Lov om virksomheters åpenhet og arbeid
med grunnleggende menneskerettigheter og
anstendige arbeidsforhold (åpenhetsloven)

Rett før sommeren i år vedtok Stortinget en åpenhetslov for næringslivet – noe som er en stor nyhet. Loven slår fast at norske bedrifter som selger varer og tjenester har et ansvar for å forsikre seg om at arbeidsforholdene hos leverandørene ikke bryter menneskerettighetene. Den gir også norske forbrukere og frivillige organisasjoner rett til å få vite hvilke vurderinger og tiltak norske bedrifter gjør på området.

Tekst: Brita Phuthi, internasjonal rådgiver i Folkehøgskolerådet

Daglig leder i Etisk Handel Norge, Heidi Furustøl, sa i juni til Bistandsaktuelt at den nye åpenhetsloven gjør at Norge tar internasjonal lederposisjon innen etisk regelverk for næringslivet. Furustøl mener at den nye loven er veldig bra for alle. – Vi får like konkurransevilkår, og det vil ikke lønne seg å ta snarveier.

AKTSOMHETSVURDERING

Loven vil, ifølge Etisk Handel, gjelde rundt 9000 norske virksomheter. Den vil også få ringvirkninger for mindre selskaper. På sikt kan også disse bedriftene bli omfattet av åpenhetsloven og bli pålagt å utføre *aktsomhetsvurderinger*. Aktsomhetsvurderinger regnes som den internasjonale gullstandarden for godt samfunnsansvar. Den bygger på FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP) og OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv.

Når loven trer i kraft fra 1. juli 2022 kan folkehøgskoler vise til åpenhetsloven og etterspørre informasjon om hvilke vurderinger og tiltak norske bedrifter gjør for å forsikre seg om at arbeidsforholdene hos leverandørene ikke bryter menneskerettighetene.

Det som ikke fikk flertall i Stortinget, var forslaget om å pålegge virksomhetene som omfattes av loven å offentliggjøre varenes produksjonssted. Det er også kun større virksomheter som omfattes av den nye åpenhetsloven, som at gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret er 50 årsverk.

FAIR & SQUARE

Ett av de mindre selskapene som er opptatt av etikk og åpenhet er *Fair & Square* som selger etisk mote produsert i Kina. – Den store forskjellen på oss og andre som selger klær er at vi lager alle klærne vi selger selv. Det som er vanlig er å finne leverandører som kan produserer klærne. Ved at vi produserer selv, på vår

fabrikk, er det vi som bestemmer arbeidstiden og vi som utbetaler lønn. Derfor kan vi garantere gode arbeidsforhold. Arbeidsforholdene er tilnærmet lik som vi er vant med i Norge. Vi har 37,5 timers arbeidsuke, fri i helgene, betalt mammafermisjon, sykepenger, pensjon, forsikringer og levelønn, forteller Sigmund Hegstad, konsernsjef i *Fair & Square*.

Selskapet jobber under prinsippet om fullstendig åpenhet om produksjon og arbeidsforhold, og alle står fritt til å ta kontakt for å få mer informasjon om produksjonsforhold eller produktene.

– Jeg er litt avventende til å se hva slags endringer den nye åpenhetsloven eventuelt vil ha for de som faktisk produserer klærne, sier Hegstad. – Mye av næringslivet er blitt veldig flinke til å snike seg unna ansvar og jeg er nok litt redd de vil klare det nå også. Jeg håper det vil komme en revidering etter hvert som vil stramme inn kravene med konkrete minimumskrav til hvordan arbeidsforholdene må være, legger Hegstad til.

Folkehøgskoler kan gjerne handle skolegensere eller andre tekstiler fra *Fair & Square*: – Det som er fint med folkehøgskolene er at de fleste elevene og ansatte er engasjerte mennesker som ønsker å bidra positivt både lokalt og globalt. Da prioriterer de gode arbeidsforhold over å få billigst mulig klær, forteller Hegstad. – Vi har allerede flere folkehøgskoler som kunder og de har sammen med oss allerede bidratt til endring. Folkehøgskoler er velkomne til å invitere *Fair & Square* til å fortelle om tekstilbransjen og hva de gjør. – Hvis man velger å handle hos oss er foredraget gratis!, legger Hegstad til.

Les hele åpenhetsloven her (trer i kraft 01.07.2022): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-99>

Bistandsaktuelt: <https://www.bistandsaktuelt.no/nyheter/2021/norge-far-verdens-beste-apenhetslov-for-naringslivet/>

NÅR ER DET «GAMLE» FOLKEHØGSKOLER SIN TUR?

Regjeringen Solberg skal ha ros for sitt engasjement for folkehøgskolene. Hele seks nye folkehøgskoler har fått godkjenning de siste sju årene. I år foreslås det to folkehøgskoler til. Dette er bra, men hvor er engasjementet for de «gamle» folkehøgskolene?

Folkehøgskolene har de seinere åra vært mer populære enn på mange år. Som kjent er folkehøgskolene godkjent for et visst antall elever. Skolene kan få tilskudd for opptil 20 prosent flere elever (maks elevtall) enn den godkjente internatkapasiteten. Elever de tar inn ut over dette får skolene ikke tilskudd for. Utdanningsdirektoratet justerer internatkapasiteten hvert femte år. Dersom en skole har hatt mange elever utover det man har fått tilskudd for disse fem årene, kan man håpe på å få noen få nye elevplasser. Disse plassene «tas» imidlertid fra folkehøgskoler som ikke har vært like heldige med elevtallsutviklingen i samme periode. Det er ikke heldig verken for skolene som har elever de ikke får tilskudd for, eller for skolene som gjerne ønsker å snu utviklingen og tiltrekke seg flere elever. Uansett har mangelen på elevplasser konsekvenser for folkehøgskolens økonomi. I tillegg har det utfordringer for ønsket om at folkehøgskolene skal være tilgjengelig for alle, uavhengig av bakgrunn – også økonomisk bakgrunn. Om de eksisterende folkehøgskolene ikke får tilskudd til flere elevplasser blir også muligheten for å sette en lavere kostnad per elevplass mindre. Dette er en av grunnene til at vi har bedt regjeringen Solberg om å øke antallet elevplasser i eksisterende skoler, og det er grunnen til at vi vil be regjeringen Støre og det nye Stortinget om det samme.

Partiene som har dannet ny regjeringen legger vekt på «vanlige folk» og å «ta hele landet i bruk».

Folkehøgskolene er et godt verktøy for å nå nettopp disse målene. Fra gammelt av skulle folkehøgskolene bidra til at bygdeungdommen fikk tilgang til utdanning og oppmuntres og rustes til å ta del i demokratiet. I dag registrerer vi at det er rekordmange by-ungdommer som søker seg til folkehøgskolene. Folkehøgskolene er lokalisert spredt, gjerne på mindre steder, over hele landet.

Vi vet fra undersøkelser av Universitets- og høgskolesektoren at mange studenter blir værende på det stedet de har studert. Vi har ingen tilsvarende undersøkelse for folkehøgskolene, men det er i alle fall grunn til å tro at elevene får god kjennskap til lokalmiljøet de går på skole i og den delen av landet folkehøgskolen deres ligger. Det også grunn til å tro at folkehøgskolene på denne måten bidrar til økt kunnskap og forståelse hos by-ungdom for de ulike forutsetningene vi har for å leve på forskjellige streder i vårt langstrakte land. I tillegg utgjør skolene viktige arbeidsplasser på stedet de er lokalisert. Ja, vi har byskoler, men vi har også mange skoler som er viktige arbeidsplasser i bygda. Arbeidsplasser som kanskje ikke alle tenker så mye over til hverdags. Folkehøgskole-rådet oppfordrer derfor alle skolene til å invitere sine lokalpolitikere jevnlig til sin skole slik at man lokalt er godt informert og har god kunnskap om «sin» folkehøgskole. Vi har heller ikke norsk forskning som sier noe om et folkehøgskoleår bidrar til at elever i større grad blir motiverte for å gjøre ferdig videregående opplæring eller gjennomfører videre studier, men vi vet fra elevundersøkelsene at de fleste elever som har gått et år på folkehøgskole mener året gjør en positiv forskjell i livet.

Folkehøgskolene er som vi ser viktige virksomheter for den nye regjeringens mål om at det er «vanlige folk sin tur» og å «ta hele landet i bruk». De siste 8 årene har det blitt foreslått opprettet om lag 1000 nye elevplasser hvis vi regner med de to som er foreslått i årets budsjett. Alle disse plassene i nye skoler. Nå er det på tide at det blir «gamle» folkehøgskoler sin tur.

Av Anne Tingelstad Wøien,
daglig leder i Folkehøgskolerådet

STØTTEANNONSER TIL FOLKEHØGSKOLEN

AGDER FOLKEHØGSKOLE
4640 Søgne
Tlf.: 38 16 82 00
Rektor: Reidar Nilsen
www.agder.fhs.no

**ARBEIDERBEVEGELSENS
FOLKEHØGSKOLE, RINGSAKER**
2390 Moelv
Tlf.: 62 35 73 70
Rektor: Ingvild Tollehaug Jevne
www.afr.fhs.no

BUSKERUD FOLKEHØGSKOLE
3322 Darbu
Tlf.: 31 90 96 90
Rektor: Mariann Aaland
www.buskerud.fhs.no

BØMLO FOLKEHØGSKULE
5437 Finnås
Tlf.: 53 42 56 50
Rektor: Magne Grøneng Flokenes
www.bomlo.fhs.no

ELVERUM FOLKEHØGSKULE
2408 Elverum
Tlf.: 62 43 52 00
Rektor: Per Egil Andersen
www.elverumfhs.no

EVJE FOLKEHØGSKOLE
4735 Evje
Tlf.: 37 88 60 05
Rektor: Aslæk J. Brekke
www.evjefhs.no

FANA FOLKEHØGSKULE
5259 Hjeltestad-Bergen
Tlf.: 55 52 63 60
Rektor: Tore Haltli
www.fanafhs.no

FJORDANE FOLKEHØGSKULE
Boks 130, 6771 Nordfjordeid
Tlf.: 57 88 98 80
Rektor: Silvia van Hesik Førde
www.fjordane.fhs.no

FOLLO FOLKEHØGSKOLE
1540 Vestby
Tlf.: 64 98 30 50
Rektor: Jan Martin Medhaug
www.follo.fhs.no

FOSEN FOLKEHØGSKOLE
7100 Rissa
Tlf.: 73 85 85 85
Rektor: Arnhild Finne
www.fosen.fhs.no

HADELAND FOLKEHØGSKULE
2760 Brandbu
Tlf.: 61 33 96 00
Rektor: Arne Ruste
www.hafos.no

HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE
3550 Gol
Tlf.: 32 07 96 70
Rektor: Janne Merete Sukka
www.hallingdal.fhs.no

HARDANGER FOLKEHØGSKULE
5781 Lofthus
Tlf.: 53 67 14 00
Rektor: Trond Instebø
www.hardanger.fhs.no

HARSTAD FOLKEHØGSKOLE
9404 Harstad
Tlf.: 77 04 00 77
Rektor: Harald Markussen
www.trondarnes.fhs.no

**IDRETTSSKOLEN
– NUMEDAL FOLKEHØGSKOLE**
3626 Rollag
Tlf.: 31 02 38 00
Rektor: Lars Petersen
www.idrettsskolen.com

JÆREN FOLKEHØGSKULE
4352 Kleppe
Tlf.: 51 78 51 00
Rektor: Dag Folkvord
www.jarenfhs.no

KARMØY FOLKEHØGSKULE
4291 Kopervik
Tlf.: 52 84 61 60
Rektor: Jarle Nilssen
www.karmoy.fhs.no

LOFOTEN FOLKEHØGSKOLE
8310 Kabelvåg
Tlf.: 76 06 98 80
Rektor: Jonatan Rask
www.lofoten.fhs.no

MANGER FOLKEHØGSKULE
5936 Manger
Tlf.: 56 34 80 70
Rektor: Geir Rydland
www.manger.fhs.no

MØRE FOLKEHØGSKULE
6151 Ørsta
Tlf.: 70 04 19 99
Rektor: Rune Hovde
www.more.fhs.no

NAMDALS FOLKEHØGSKOLE
7870 Grong
Tlf.: 74 33 20 00
Rektor: Bjørn Olav Nicolaisen
www.namdals.fhs.no

NANSENSKOLEN
2609 Lillehammer
Tlf.: 61 26 54 00
Konstituert rektor: Signe Therese Strøm
www.nansenskolen.no

NESTOR MELSOMVIK
3159 Melsomvik
Tlf.: 33 33 55 00
Rektor: Terning Dahl-Hansen
www.nestorutvikling.no

NORDISKA FOLKHØGSKOLAN
Box 683-SE-442 31 Kungälv, Sverige
Tlf.: 00 46 303 20 62 00 vx
Rektor: Karin Langeland
www.nordiska.fhsk.se

NORDMØRE FOLKEHØGSKULE
6650 Surnadal
Tlf.: 71 65 89 00
Rektor: Kristian Lund Silseth
www.nordmore.fhs.no

NORD-NORSK PENSJONISTSKOLE
8920 Sømna
Tlf.: 75 02 92 80
Rektor: Geir Nydahl
www.nordnorsk-pensjonistskole.no

PASVIK FOLKEHØGSKOLE
9925 Svanvik
Tlf.: 78 99 50 92
Rektor: Ketil Foss
www.pasvik.fhs.no

PEDER MORSET FOLKEHØGSKOLE
7584 Selbustrand
Tlf.: 73 81 20 00
Rektor: Arild Moen
www.pedermorset.no

RINGEBU FOLKEHØGSKULE
2630 Ringeby
Tlf.: 61 28 43 60
Rektor: Rolf Joar Stokke
www.ringebu.fhs.no

RINGERIKE FOLKEHØGSKOLE
3510 Hønefoss
Tlf.: 32 17 99 00
Rektor: Morten Eikenes
www.ringerike.fhs.no

ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE
2050 Jessheim
Tlf.: 63 97 09 10
Rektor: Haldis Brubæk
www.romerike.fhs.no

SANDEFJORD FOLKEHØYSKOLE
3232 Sandefjord
Tlf.: 33 42 17 90
Rektor: Knut Søyland
www.skiringssal.fhs.no

SELJORD FOLKEHØGSKULE
3840 Seljord
Tlf.: 35 05 80 40
Rektor: Kristine Rønning
www.seljord.fhs.no

SETESDAL FOLKEHØGSKULE
4747 Valle
Tlf.: 924 23 106
Rektor: Arne Bratteklev
www.setesdal.fhs.no

SKAP KREATIV FOLKEHØYSKOLE
Neseveien 1
4514 Mandal
Rektor: Hanne Christine Seyffarth-Fuglestveit
www.skapmandal.no

SKJEBERG FOLKEHØYSKOLE
1747 Skjeberg
Tlf.: 69 11 75 60
Rektor: Lene Dyrkorn
www.skjeberg.fhs.no

SKOGN FOLKEHØGSKOLE
7620 Skogn
Tlf.: 74 08 57 20
Rektor: Lars Waade
www.skogn.fhs.no

SOGNDAL FOLKEHØGSKULE
6856 Sogndal
Tlf.: 57 62 75 75
Rektor: Ole Karsten Birkeland
www.sogndal.fhs.no

SOLBAKKEN FOLKEHØGSKOLE
2100 Skarnes
Tlf.: 62 96 70 70
Rektor: Harald Thompson Rosenstrøm
www.solbakken.fhs.no

STORD FOLKEHØGSKULE
5411 Stord
Tlf.: 40 40 17 53
Rektor: Torunn Laurhammer
www.stordfhs.no

SUND FOLKEHØGSKOLE
7670 Inderøy
Tlf.: 74 12 49 00
Rektor: Per Kristian Dotterud
www.sundfhs.no

SUNNHORDLAND FOLKEHØGSKULE
5455 Halsnøy Kloster
Tlf.: 53 47 01 10
Rektor: Mona Økland
www.sunnfolk.no

TONEHEIM FOLKEHØGSKOLE
2322 Ridabu
Tlf.: 62 54 05 00
Rektor: Jon Krognæs
www.toneheim.no

TORSHUS FOLKEHØGSKULE
7320 Fannrem
Tlf.: 72 47 98 50
Rektor: Torkjell Solem
www.torshus.com

TOTEN FOLKEHØGSKOLE
2850 Lena
Tlf.: 61 14 27 00
Rektor: Live Hokstad
www.toten.fhs.no

TRØNDERTUN FOLKEHØGSKULE
7227 Gimse
Tlf.: 72 85 39 50
Rektor: Tormod Gjersvold
www.trondertun.no

VEFSN FOLKEHØGSKOLE
8665 Mosjøen
Tlf.: 75 17 24 11
Rektor: Mette Haustreis
www.vefsnfolkehogskole.no

VOSS FOLKEHØGSKULE
5704 Voss
Tlf.: 56 52 90 40
Konstituert rektor: Siren Øyan Kulbeck
www.voss.fhs.no

**ÅL FOLKEHØYSKOLE OG KURSSENTER
FOR DØVE**
3570 Ål
Tlf.: 32 08 26 00 – TekstTlf.: 32 08 26 01
Rektor: Ann-Kristin Malmquist
www.al.fhs.no

ÅSANE FOLKEHØGSKOLE
5109 Hylkje
Tlf.: 55 39 51 90
Rektor: Lena Andresen
www.aasane.fhs.no

RIV I HJERTET

Hvis æ visste at æ sku dø snart
Hadde æ då vært fornøyd
Med måten æ lev på?

Ingening går inn på mæ
Og ingen kommer inn på mæ
Det e evigheta sia æ va nær nånn

Æ lar vær å si, lar vær å gjør
Lar vær å vis, lar vær å føl
Æ har kjent mæ mye mer i livet før

Æ vil kjenn at æ lev
Vil kjenn at det riv i hjertet
Gje mæ nokka som betyr nå
Nåkka æ verkelig har tru på
Æ vil kjenn at æ lev
Vil kjenn at det riv i hjertet
At det riv i hjertet

Dagan går over i kverandre, alt e på det
gjevne
Æ fyll på, fyll på, men får ikke me mæ det
som skjer
E æ på rett sted, heng æ med de rette?
Ka e det egentlig æ driv me?

Æ lar vær å si, lar vær å gjør
Lar vær å vis, lar vær å føl
Æ har kjent mæ mye mer i livet før

Æ vil kjenn at æ lev, kjenn at det riv i hjertet
Gje mæ nåkka som betyr nå, nåkka æ verkelig
har tru på
For æ vil kjenn at æ lev, kjenn at det riv i
hjertet
At det riv hjerte

La mæ elsk, la mæ gråt, la mæ se
La mæ reager
Vekk mæ te liv, vekk mæ tel liv
Æ vil vær til stedet, æ vil vær til stedet
Æ veit det finns no mer

For æ vil kjenn at æ lev, kjenn at det riv i
hjertet
Gje mæ nåkka som betyr nå, nåkka æ verkelig
har tru på
For æ vil kjenn at æ lev, kjenn at det riv i
hjertet
At det riv hjerte

August 1978. Jeg er snart 17 år, og begynner på folkehøgskole. Jeg aner ikke hva som venter. Jeg vet ikke at livet mitt fra nå av skal ta helt nye veier. At jeg skal bli en helt annen. At dette er starten på alt som senere vil skje. For meg er folkehøgskole en revolusjon. Det store lerretet brettes ut. Jeg oppdager meg selv, de andre, kunsten, engasjementet, fellesskapet, den ekte gleden. Jeg åpner meg opp og lar alt dette nye treffe meg. Jeg møter mennesker som ennå idag er viktige for meg.

August 2021. Jeg er snart 60, og jobber på folkehøgskole. Folkehøgskole ble mitt liv. Toppen har vært min base siden 1986. Her har jeg levd og lært over halvparten av mitt liv. Nye elever, nye kolleger, nye utfordringer, nye gleder, en ny tid. Jeg aner fortsatt ikke hva som venter. I allefall ikke alltid. Jeg møter mennesker på leit etter mening, mot og mestring. De ønsker seg noe mer. Noe større. Noe å våkne opp til. Noe å se fram til. De ønsker at noe «riv i hjertet». Det ønsker jeg også. For dem. For meg. For alle.

TEKST- OG DIKTSTAFETTEN:

Brit Helene Valla er lærer på linja Teater og Kreativ Mix ved Vefsn folkehøgskole. Hun ble utfordret av Eli Hårklau – Sunnhordland folkehøgskule